รายงานผลการวิจัย
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง

การผลิตน้ำส้มสายชูจากสาโท
VINEGAR PRODUCTION FROM RICE WINE(SATO)

โดย

จุฑามาศ มณีวงศ์

2551

รายงานผลการวิจัย
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง การผลิตน้ำส้มสายชูจากสาโท

VINEGAR PRODUCTION FROM RICE WINE(SATO)

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2550

จำนวน 260,000 บาท

หัวหน้าโครงการ นางสาวจุฑามาศ มณีวงศ์

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

10 กันยายน 2551

การผลิตน้ำส้มสายชูจากสาโท

VINEGAR PRODUCTION FROM RICE WINE(SATO)

นางสาวจุฑามาศ มณีวงศ์

MISS CHUTAMAS MANEEWONG

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บทคัดย่อ

จุลินทรีย์ที่ใช้ในการผลิตน้ำส้มสายชูส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มของอะซิติกแอซิตแบคทีเรีย จากการคัดเลือกพบว่า OR2 ผลิตกรดได้สูงสุด เมื่อจำแนกลักษณะทางสัณฐานวิทยาและทางพันธุศาสตร์พบว่าเป็นแบคทีเรีย *Acetobacter tropicalis* จากการศึกษาคุณสมบัติบางประการพบว่า *A. tropicalis* เจริญได้ใน แอลกอฮอล์ 5% และกรด 1% นอกจากนี้ยังทนต่อความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ได้ถึง 14% และทนต่อความเข้มข้นของกรดอะซิติกได้ถึง 15% เมื่อศึกษาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตกรดของ *A. tropicalis* พบว่า เมื่อเลี้ยงในสาโทที่ประกอบด้วยแอลกอฮอล์ 8% กรดอะซิติก 3% และเลี้ยงแบบเขย่าที่ความเร็วรอบ 140 รอบต่อนาที ที่ 30 องศาเซลเซียส ผลิตกรดได้ 2.71% ในวันที่ 3 ของการเลี้ยง ในขณะที่เลี้ยง *A. tropicalis* ในสาโทกลั่น ซึ่งประกอบด้วย แอลกอฮอล์ 3% กรดอะซิติก 3% และให้อากาศที่มีความเข้มข้นของออกซิเจน 7.7 mg/l ผลิตกรดได้ 3.69% ในวันที่ 3 ของการเลี้ยง

Abstract

Acetic acid bacteria is the main microorganism for vinegar production. OR2 was the high acid production strain from screening and this strain was indentified as *Acetobacter tropicalis* by morphology and phylogenetic. *A. tropicalis* characteristics were determined, This strain grew in 5% alcohol and 1% acetic acid while alcohol tolerance reached to 14 % and acid tolerance reached to 15%. Acid production of *A. tropicalis* from rice wine(sa-to) was optimized. Rice wine composted 8% alcohol, 3% acetic acid and aerated with 140 rpm shaking flask at 30°C produced 2.71% acid in day 3 of cultivation. Whereas, cultivation *A. tropicalis* in distilled-rice wine consisted 3% alcohol, 3% acetic acid and aerated with 7.7 mg/l oxygen produced 3.69% acid in day 3 of cultivation.

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทนำ	1
ตรวจเอกสาร	2
อุปกรณ์และวิธีการทดลอง	7
ผลการทดลองและวิจารณ์	14
สรุปผลการทดลอง	32
เอกสารอ้างอิง	34

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงถึงแบคทีเรียที่ใช้ในการผลิตกรดน้ำส้มสายชูที่ใช้ในการผลิตน้ำส้มสายชู	4
ตารางที่ 2 การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรดจากแหล่งที่มาต่างๆ	14
ตารางที่ 3 การทดสอบเลี้ยงเชื้อบนอาหารที่เติมแคลเซียมคาร์บอเนต	14

สารบัญภาพ

หน้า

รูปที่ 1 แสดงถึงอิทธิพลของความเข้มข้นที่เหมาะสมของของเอทานอลและกรดอะซิติก ที่มีผลต่อการยับยั้งต่อการเจริญของแบคทีเรีย 6

รูปที่ 2 แสดงปริมาณการผลิตกรดของเชื้อแต่ละไอโซเลตของ OR เมื่อเลี้ยงเป็นเวลา 5 วัน 16

รูปที่ 3 แสดงสัณฐานวิทยาของเชื้อ และการเกิดวงใสของเชื้อที่คัดแยกได้จากส้ม OR ในแต่ละไอโซเลต 17

รูปที่ 4 ลำดับเบสของไอโซเลต OR2 เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกับ *Acetobacter tropicalis* 18

รูปที่ 5 ผลของความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่อการผลิตกรด และปริมาณเซลล์ของ*A. tropicalis* 20

รูปที่ 6 ผลของความเข้มข้นของกรดอะซิติกในสาโทต่อการผลิตกรด และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis* 22

รูปที่ 7 ผลของการให้อากาศแบบเขย่าที่ความเร็วรอบต่างๆต่อการผลิตกรด และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis* 24

รูปที่ 8 ผลการผลิตกรดที่เพิ่มขึ้น และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis* เมื่อเลี้ยง ในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่างๆ 27

รูปที่ 9 ผลการผลิตกรดที่เพิ่มขึ้น และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis* เมื่อเลี้ยง ในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของกรดอะซิติกแตกต่างกัน 29

รูปที่10 ผลการผลิตกรดที่เพิ่มขึ้น และปริมาณเซลล์ *A. tropicalis* เมื่อให้อากาศ ที่ความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจนในสาโทกลั่นแตกต่างกัน 31

บทนำ

น้ำส้มสายชูเป็นผลิตภัณฑ์ ที่ได้จากการหมักเอทานอลโดยใช้จุลินทรีย์ในกลุ่ม acetic acid bacteria ซึ่งจุลินทรีย์ในกลุ่มนี้สามารถออกซิไดซ์เอทานอลให้เปลี่ยนไปเป็นกรดอะซิติก วัตถุดิบที่นิยมนำมาผลิตน้ำส้มสายชูโดยส่วนใหญ่จะเป็นเอทานอลที่ได้จากการหมัก ผลไม้ รวม

น้ำส้มสายชู (vinegar) จัดเป็นเครื่องปรุงรสอาหารที่เรารู้จักกันมานาน และใช้กันอย่างแพร่หลายในชีวิตประจำวันของครอบครัวไทย โดยนำมาประกอบอาหารที่ต้องการรสเปรี้ยว หรือใช้หมักดองถนอมอาหาร น้ำส้มสายชูที่บริโภคกันทั่วไปในครัวเรือนเป็นน้ำส้มสายชูกลั่น ซึ่งมีปริมาณกรดน้ำส้มอยู่ ร้อยละ 4-7 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร นอกจากนี้ยังมีน้ำส้มสายชูหมักซึ่งเป็นน้ำส้มสายชูที่หมักจากวัตถุดิบธรรมชาติโดยเฉพาะจากผลไม้ และธัญญาพืชต่างๆ โดยนำมาทำการหมักให้กลายเป็นแอลกอฮอล์ก่อน จากนั้นจึงหมักกับจุลินทรีย์ในกลุ่ม acetic acid bacteria จนได้กรด

ในการศึกษาการหมักน้ำส้มสายชูหมักในครั้งนี้ ได้ทำการคัดแยกเชื้อที่สามารถผลิตกรดน้ำส้ม(acetic acid) จากธรรมชาติ และ ทำการผลิตน้ำส้มสายชูจากสาโทโดยการให้อากาศแบบเขย่า และการผลิตน้ำส้มสายชูจากสุรากลั่นโดยการให้อากาศแบบพ่น เพื่อหาสภาวะในการผลิตกรดของเชื้อที่คัดแยกได้ เพื่อที่จะนำไปปรับใช้ในการผลิตน้ำส้มสายชูหมักต่อไป

ตรวจเอกสาร

น้ำส้มสายชู

น้ำส้มสายชูมาจากภาษาฝรั่งเศสว่า Vinaigre แปลว่า ไวน์ที่มีรสเปรี้ยวมาก (Vin = Wine aigre = รสเปรี้ยว) ดังนั้นน้ำส้มสายชู จึงมีความหมายว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการทำให้เกิดกรดน้ำส้ม (Acetification) ของวัตถุดิบพวกน้ำตาลหรือแป้งที่ผ่านกระบวนการหมักแอลกอฮอล์มาแล้ว (วราวุฒิ, 2538)

วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตน้ำส้มสายชูนั้นมีหลายอย่างเช่น การผลิตน้ำส้มสายชูจากไวน์ การผลิตน้ำส้มสายชูจากผลไม้ต่างๆ การผลิตน้ำส้มสายชูจากข้าวมอลต์ การผลิตน้ำส้มสายชูจากแอลกอฮอล์ (Lipp *et al*., 1998) การผลิตน้ำส้มสายชูจากมันเทศ การผลิตน้ำส้มสายชูจากข้าว-โชซุ (Ye *et al*., 2004)

ซึ่งตามมาตรฐานของสำนักงานอาหารและยาของสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งชนิดของน้ำส้มสายชูออกเป็นชนิดต่างๆดังนี้

Cider vinegar และ Apple vinegar เป็นน้ำส้มสายชูหมักที่ได้จากแอปเปิ้ลเป็นวัตถุดิบและมีกรดน้ำส้ม ไม่น้อยกว่า 4 กรัมต่อ 100 มิลลิลิตร ที่ 30 องศาเซลเซียส

Wine vinegar และ Grape vinegar เป็นน้ำส้มสายชู ได้จากองุ่นเป็นวัตถุดิบมีกรดน้ำส้มไม่น้อยกว่า 4 กรัมต่อ 100 มิลลิลิตร ที่ 30 องศาเซลเซียส

Malt vinegar เป็นน้ำส้มสายชูที่ได้จากข้าวมอลท์หรือข้าวอื่นๆที่ถูกย่อยโดยข้าวมอลต์เป็นวัตถุดิบและมีกรดน้ำส้มไม่น้อยกว่า 4 กรัมต่อ 100 มิลลิลิตร ที่ 30 องศาเซลเซียส

Sugar vinegar เป็นน้ำส้มสายชูที่ได้จากน้ำตาล กากน้ำตาล มีกรดน้ำส้มสายชูไม่น้อยกว่า 4 กรัมต่อ 100 มิลลิลิตร ที่ 30 องศาเซลเซียส

Glucose vinegar คือน้ำส้มสายชูที่ได้จากการหมักสารละลายกลูโคสมีกรดน้ำส้มไม่น้อยกว่า 4 กรัมต่อ 100 มิลลิลิตร ที่ 30 องศาเซลเซียส

Spirit vinegar distilled vinegar และ Grain vinegar คือน้ำส้มสายชูที่ได้จากแอลกอฮอล์กลั่นและมีกรดน้ำส้มไม่น้อยกว่า 4 กรัมต่อ 100 มิลลิลิตร ที่ 30 องศาเซลเซียส (วราวุฒิ, 2538)

สำหรับประเทศไทยได้มีมาตรฐานของน้ำส้มสายชูกำหนดโดยกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 204) พ.ศ.2543 เรื่อง น้ำส้มสายชู ไว้ดังนี้คือ

ข้อที่ 1 น้ำส้มสายชูแบ่งออกเป็น

1. น้ำส้มสายชูหมักได้แก่ผลิตผลที่ได้จากธัญพืช ผลไม้ หรือน้ำตาล แล้วหมักกับเชื้อน้ำส้มสายชูตามกรรมวิธีธรรมชาติ

2. น้ำส้มสายชูกลั่น ได้แก่การทำสุราขาวเจือจาง หรือแอลกอฮอล์เจือจาง หมักกับเชื้อน้ำส้มสายชูตามกรรมวิธีธรรมชาติ หรือได้มาจากการกลั่นน้ำส้มสายชูหมักหรือน้ำส้มสายชูกลั่น

3. น้ำส้มสายชูเทียม ได้แก่การเอากรดอะซิติกมาเจือจางกับน้ำ

ข้อที่ 2 สำหรับคุณภาพและมาตรฐานของน้ำส้มสายชูหมักและน้ำส้มสายชูกลั่นมีดังนี้คือ

1. ต้องมีกรดอะซิติกไม่น้อยกว่า 4 กรัมต่อ100 มิลลิลิตร

2. ต้องไม่มีกรดน้ำส้ม (Acetic acid) ที่ไม่ได้มาจากการผลิตน้ำส้มสายชูหมักหรือน้ำส้มสายชูกลั่นตามกรรมวิธีธรรมชาติ

3. ต้องไม่มีการเจือจางกรดซัลฟูริก หรือกรดแร่อิสระอย่างอื่น

4. ต้องไม่มีตะกอนเว้นไว้แต่ตะกอนอันเกิดขึ้นตามธรรมชาติจากกรรมวิธีที่ผลิต

5. ต้องไม่มีหนอนน้ำส้ม (Vinegar eel)

ข้อ 3 การแต่งสีน้ำส้มสายชูหมักหรือน้ำส้มสายชูกลั่น ให้ใช้สีน้ำตาลไหม้(Caramel)

ข้อ 4 สำหรับน้ำส้มสายชูเทียมต้องมีคุณภาพและมาตรฐานดังนี้

1. ต้องมีกรดน้ำส้มไม่น้อยกว่า 4 กรัมและไม่เกิน 7 กรัมต่อ 100 มิลลิลิตร

2. ต้องไม่มีกรดซัลฟูริกหรือกรดแร่อิสระอย่างอื่น

3. ต้องไม่มีตะกอน

4. ไม่มีการเจือจางสีชนิดใดๆ

ข้อ 5 น้ำส้มสายชูหมัก น้ำส้มสายชูกลั่นและน้ำส้มสายชูเทียมที่ผลิตและจำหน่ายต้องมีฉลากและในการแสดงฉลากนั้น อย่างน้อยต้องมีข้อความเป็นอักษรหรือภาษาไทยเห็นได้ชัดเจน (ประเภทของน้ำส้มสายชู, 2550: ออนไลน์)

เชื้อแบคทีเรียที่ใช้ในการหมักน้ำส้มสายชู

เชื้อที่ใช้ในการหมักน้ำส้มสายชูส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มของ *Acetobacter* sp. และ *Gluconobacter* sp. ซึ่งจะสามารถออกซิไดซ์เอทานอลให้เป็นกรดอะซิติกได้โดยภายใต้สภาวะที่มีอากาศ(วราวุฒิ, 2538) ดังจะเห็นได้จากตารางที่1

ตารางที่ 1 แสดงถึงแบคทีเรียที่ใช้ในการผลิตกรดน้ำส้มสายชูที่ใช้ในการผลิตน้ำส้มสายชู

แบคทีเรีย	**ที่มา**
Acetobacter aceti	Ory *et al*., 2004
Acetobacter rancens	Nanba *et al*., 1985
Acetobacter europaeus **,** *Acetobacter xylinum* *Acetobacter diazotrophicus* , *Acetobacter hansenii* *Acetobacter liquefaciens*	Sokollek *et al.,* 1998
Acetobacter pasteurianus , *Acetobacter peroxydans*	วราวุฒิ, 2538
Gluconobacter sp.	สุมณฑา, 2545

ขั้นตอนการหมักน้ำส้มสายชู

การหมักน้ำส้มสายชูเป็นกรรมวิธีการหมัก 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนแรกเป็นการหมักน้ำตาลให้กลายเป็นเอทธิลแอลกอฮอล์และคาร์บอนไดออกไซด์ โดยการทำงานของยีสต์

ขั้นที่สอง คือการออกซิไดซ์พวกแอลกอฮอล์ให้เป็นกรดน้ำส้ม โดยการทำงานของพวกแบคทีเรียที่ผลิตกรดน้ำส้ม ปฏิกิริยาทางด้านเคมีเขียนได้ดังนี้ (Solieri and Giudici., 2007)

$$C_6H_{12}O_6 \xrightarrow{\text{ยีสต์}} 2C_2H_5OH + 2CO_2$$

น้ำตาล ยีสต์ เอทธิลแอลกอฮอล์ คาร์บอนไดออกไซด์

$$C_2H_5OH \xrightarrow{\text{แบคทีเรีย (Acetobacter)}} CH_3COOH + H_2O$$

เอทธิลแอลกอฮอล์ แบคทีเรีย (*Acetobacter*) กรดน้ำส้มสายชู น้ำ

ส่วนการหมักน้ำส้มสายชูนั้นก็จะมีการหมักหลายแบบเช่น การหมักแบบครั้งเดียว เป็นการหมักที่จะไม่มีการเติมอาหารหรือวัตถุดิบและจะทำการเก็บเกี่ยวผลิตภัณฑ์น้ำส้มสายชูหลังจากสิ้นสุดกระบวนการหมัก (Arnold *et al*., 2002 และ Horiuchi *et al*., 1999) การหมัก

แบบต่อเนื่องเป็นการหมักที่มีการเติมอาหารหรือวัตถุดิบระหว่างกระบวนการหมักและมีการเก็บเกี่ยวผลิตภัณฑ์ไปพร้อมๆกับการเติมอาหารใหม่โดยที่จะมีอัตราการเก็บเกี่ยวเท่ากับอัตราการเติมอาหารใหม่ลงไป (Fregapane *et al.*, 2003) แต่ส่วนใหญ่จะนิยมใช้การหมักแบบกึ่งต่อเนื่อง เนื่องจากการหมักแบบกึ่งต่อเนื่อง จะเป็นการหมักที่เลี้ยงโดยมีการเติมอาหารหรือวัตถุดิบระหว่างกระบวนการหมัก เพื่อปรับความเข้มข้นของอาหารที่ใช้เลี้ยงให้คงที่และมีสภาวะที่เหมาะสมต่อกระบวนการหมัก และจะมีการเก็บเกี่ยวผลิตภัณฑ์น้ำส้มสายชูเมื่อสิ้นสุดกระบวนการหมัก ซึ่งการหมักแบบกึ่งต่อเนื่องเป็นการประยุกต์การหมักแบบครั้งเดียวกับการหมักแบบต่อเนื่องเข้าด้วยกัน โดยการหมักน้ำส้มสายชูนั้นจะต้องคำนึงถึงวัตถุดิบตั้งต้น ที่ใช้ว่ามีความเข้มข้นของเอทานอลและความเข้มข้นของกรดอะซิติกนั้นเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งโดยปกติแล้วเนื่องจากความเข้มข้นของเอทานอลและกรดอะซิติกที่สูงจะมีผลต่อการยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียซึ่งความเหมาะสมของความเข้มข้นของเอทานอลที่ใช้จะอยู่ในช่วงระหว่าง 13 กรัมต่อลิตร และความเข้มข้นของกรดอะซิติกจะอยู่ในช่วงระหว่าง 10 กรัมต่อลิตร ซึ่งในการหมักน้ำส้มสายชูเป็นปฏิกิริยา ที่ต้องการออกซิเจน เนื่องจากแบคทีเรียที่ผลิตกรดอะซิติกจะทำการออกซิไดซ์เอทานอลเปลี่ยนไปเป็นกรดอะซิติกในสภาวะที่มีอากาศ ซึ่งโดยปกติแล้วอัตราการไหลของอากาศจะใช้ที่ 0.2 vvm หรืออัตราการไหลของอากาศ 150 ลิตรต่อนาที โดยมีความเข้มข้นของออกซิเจนอยู่ที่ 2 มิลลิกรัมต่อลิตร ส่วนอุณหภูมิที่ใช้ในการหมักที่เหมาะสมกับแบคทีเรียผลิตกรดน้ำส้มสายชูจะอยู่ในช่วง 30-31 องศาเซลเซียส ส่วนการเก็บผลิตภัณฑ์น้ำส้มสายชูนั้นจะเก็บในช่วงที่มีความเข้มข้นของกรดอะซิติกอยู่ ที่ 70-80 กรัมต่อลิตร และ ความเข้มข้นของเอทานอลไม่เกิน 8 กรัมต่อลิตร (Ory *et al.*, 2002 ; 2004)

สภาวะที่เหมาะสมในการผลิตน้ำส้มสายชู

อิทธิพลความเข้มข้นของเอทานอลโดยส่วนใหญ่แล้วความเข้มข้นของเอทานอลจะอยู่ในช่วงร้อยละ 8-12 (วราวุฒิ, 2538) ซึ่งจากการศึกษาอัตราการเจริญของแบคทีเรียพบว่าเมื่อความเข้มข้นของเอทานอลอยู่ในช่วง 0.5 และ 6 กรัมต่อลิตร จะมีอัตราการเจริญของเชื้อเพิ่มขึ้นจาก 0.13 ไปเป็น 0.21 ต่อชั่วโมง และเมื่อเพิ่มความเข้มข้นไปเป็น 30 กรัมต่อลิตร ก็ยังมีส่วนที่เหลือเจริญต่อไปแต่เมื่อความเข้มข้นของเอทานอลเพิ่มขึ้นเป็น 40 กรัมต่อลิตร จะยับยั้งการเจริญและอัตราการเจริญลดลง และถ้าเพิ่มความเข้มข้นของเอทานอลเป็น 120 กรัมต่อลิตร จะไม่เหมาะต่อการเจริญของเชื้อแบคทีเรีย

อิทธิพลความเข้มข้นของกรดอะซิติก กรดอะซิติกมีผลต่อการยับยั้งกิจกรรมหรืออัตราการเจริญของเชื้อ *Acetobacter aceti* ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ10-14(สุมณฑา, 2545) ซึ่งจะสังเกตได้จากความเข้มข้นกรดอะซิติกที่ผลิตได้นั้นมักจะมีความเข้มข้นที่ต่ำกว่า 10

กรัมต่อลิตร และจากการศึกษาเมื่อความเข้มข้นของกรดอะซิติกที่อยู่ในอาหารเป็น 20 กรัมต่อลิตร จะมีผลในการยับยั้ง และเมื่อมีความเข้มข้นเป็น 40 กรัมต่อลิตร จะขัดขวางการเจริญของเชื้อแบคทีเรีย และถ้าเพิ่มความเข้มข้นของกรดอะซิติกเป็น 60 กรัมต่อลิตร จะยับยั้งการเจริญถึงร้อยละ 70

อิทธิพลของการให้อากาศในการหมักนั้นจะมีผลทำให้เชื้อแบคทีเรียมีอัตราการเจริญเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลทำให้มีอัตราการผลิตกรดเพิ่มขึ้นด้วยแต่ถ้าให้อากาศมากเกินไปก็จะมีผลไปยับยั้งกิจกรรมและมีผลกระทบต่อการผลิตกรดได้เช่นกันดังนั้นจึงต้องให้อากาศในปริมาณที่เหมาะสม

จากรูปที่ 1 จึงสรุปได้ว่าอัตราการเจริญของเชื้อ *Acetobacter aceti* ที่เหมาะสมต่อความเข้มข้นของเอทานอลในอาหารที่ใช้ในการหมักอยู่ที่ประมาณ 13 กรัมต่อลิตรส่วนอัตราการเจริญของแบคทีเรีย *Acetobacter aceti* ที่เหมาะสมต่อความเข้มข้นของกรดอะซิติกในอาหารอยู่ที่ประมาณ 10 กรัมต่อลิตร (Ory *et al*., 2002)

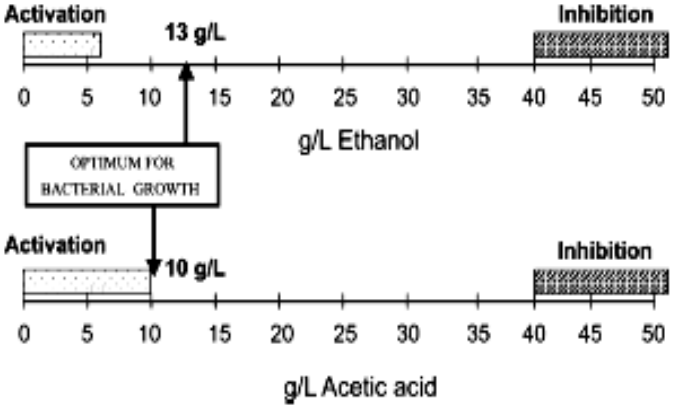

รูปที่ 1 แสดงถึงอิทธิพลของความเข้มข้นที่เหมาะสมของของเอทานอลและกรดอะซิติกที่มีผลต่อการยับยั้งต่อการเจริญของแบคทีเรีย

ที่มา: (Ory *et al*., 2002)

ประโยชน์ของน้ำส้มสายชู

ใช้ในการปรุงรสอาหาร เพื่อเพิ่มรสชาติ แต่ปัจจุบันนี้ นิยมนำน้ำส้มสายชูหมักมาชงเป็นเครื่องดื่มสำหรับบริโภค โดยผสมน้ำผึ้งและน้ำอุ่น เนื่องด้วยน้ำส้มสายชูหมักมีประโยชน์ต่อสุขภาพช่วยให้ระบบต่างๆ ในร่างกายดีขึ้น แล้วยังช่วยให้กระปรี้กระเปร่า ทำให้ระบบย่อยอาหารดี ทำลายเชื้อแบคทีเรีย รา ไวรัส ในร่างกาย ลดความดันโลหิต ช่วยขจัดเสมหะและน้ำมูก ลดการสะสมไขมันในร่างกาย เช่น ในหลอดเลือด และส่วนต่างๆ ของร่างกาย (ฉกามาศ วงศ์ข้าหลวง, ประโยชน์ของน้ำส้มสายชู, 2550: ออนไลน์)

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

วัตถุดิบ

สาโท

เครื่องมือ

1) เครื่องชั่งดิจิตอล 4 ตำแหน่ง
2) ตู้เขี่ยเชื้อ (lamina air flow cabinet)
3) เครื่องระเหยแบบสุญญากาศ (rotary evaporator)
4) เครื่องเขย่า (shaker)
5) ตู้เย็น
6) เครื่องเขย่าหลอดทดลอง (orbital shaker)
7) หม้อนึ่งความดัน (autoclave)
8) ตู้อบลมร้อน (hot air oven)
9) ตู้แช่แข็ง -80 องศาเซลเซียส
10) อ่างน้ำร้อนควบคุมอุณหภูมิ (water bath)
11) เครื่องดูดจ่ายสารอัตโนมัติ
12) บิวเรต
13) กล้องจุลทรรศน์
14) ตะเกียงแอลกอฮอล์
15) ห่วงถ่ายเชื้อ (loop)
16) คิวเวต (cuvette)
17) ปั๊มลม
18) เครื่องแก้วชนิดต่างๆ

สารเคมี

1) sodium hydroxide (NaOH)
2) sodium hydrogen phosphate
3) glucose
4) agar
5) yeast extract

6) calcium carbonate ($CaCO_3$)

7) acetic acid

8) ethanol 95%

9) phenolphthalein

10) crystal violet

11) iodine

12) safranin

13) alcohol

14) glycerol

วิธีการทดลอง

1. **การเก็บตัวอย่างและการคัดแยกเชื้อ**

เก็บตัวอย่างผลไม้ เกสรดอกไม้ และน้ำผึ้งมาทำการเจือจางในน้ำกลั่นที่ทำการฆ่าเชื้อแล้วในระดับความเข้มข้นที่เหมาะสม จากนั้นดูดสารละลายตัวอย่างมา 100 ไมโครลิตรไปทำการ spread plate ลงไปบนอาหารแข็งสำหรับแยกเชื้อ นำไปบ่มที่อุณหภูมิห้องนาน 1-2 วันแล้วทำการแยกโคโลนีเดี่ยวเพื่อใช้ศึกษาต่อไป

2. **การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรด**

การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรดเบื้องต้นในอาหารแข็งโดยนำเชื้อที่ได้จากการคัดแยกในข้อ 1 มาทดสอบลงบนอาหารสำหรับทดสอบการผลิตกรดโดยนำเชื้อที่ได้มาทำการ Steak ลงบนอาหารสำหรับทดสอบการผลิตกรด (ดังแสดงในภาคผนวก ก) บ่มไว้ที่อุณหภูมิห้องนาน 1-2 วัน เพื่อตรวจสอบว่าถ้าเชื้อเกิดการผลิตกรดก็จะทำให้เห็นวงใส

การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรดโดยใช้อาหารเหลว (เลี้ยงในหลอดทดลองปริมาตร 10 มิลลิลิตร ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตร ปริมาตร 100 มิลลิลิตร) นำเชื้อที่ได้จากการคัดแยกในข้อ 1 มาทดสอบลงบนอาหารสำหรับทดสอบการผลิตกรดโดยใช้ห่วงถ่ายเชื้อถ่ายเชื้อลงในอาหารสำหรับทดสอบ (ดังแสดงในภาคผนวก ก) บ่มที่อุณหภูมิห้องเป็นระยะเวลา 3 วัน จากนั้นวิเคราะห์การผลิตกรด

3. **การเก็บรักษาเชื้อ**

นำเชื้อที่ได้จากการคัดแยกใน ข้อ 2 ที่มีการผลิตกรดมาเก็บรักษาใน กลีเซอรอลโดยนำโคโลนีเดี่ยวใส่ลงไปในอาหารสำหรับเลี้ยงเชื้อ(ดังแสดงในภาคผนวก ก) ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตร ปริมาตร 100 มิลลิลิตร นำไปเลี้ยงโดยเขย่าที่ความเร็วรอบ 150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 1-2 วัน เก็บในกลีเซอรอล โดยความเข้มข้นร้อยละ 40 จากนั้นเก็บไว้ที่ -80 องศาเซลเซียส

4. **การเตรียมกล้าเชื้อ**

นำเชื้อออกมาจากตู้เย็นที่ -80 องศาเซลเซียสทิ้งไว้ภายใต้อุณหภูมิห้องดูดเชื้อออกมา 1000 ไมโครลิตร ใส่ลงไปในอาหารสำหรับเลี้ยงเชื้อที่เตรียมไว้ในขวดรูปชมพู่ปริมาตร 100 มิลลิลิตร เขย่าที่ความเร็วรอบ 150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียสเป็นเวลา 24 ชั่วโมง จากนั้นถ่ายลงในอาหารเหลวสำหรับเลี้ยงเชื้ออีกครั้งเพื่อใช้เป็นกล้าเชื้อต่อไป

5. **การจัดจำแนกเชื้อ**

ทำการตรวจสอบทางสัณฐานวิทยาโดยนำเชื้อที่ผลิตกรดได้ปริมาณสูงสุดมาทำการย้อมแกรม โดยดูลักษณะของเชื้อภายใต้กล้องจุลทรรศน์

นำเชื้อที่ได้ไปจัดจำแนกโดยวิธีการทางดีเอ็นเอ(DNA analysis) วิเคราะห์ดูความคล้ายคลึงกันของลำดับเบสของจุลินทรีย์โดยการนำเชื้อที่ทำการเลี้ยงเป็นเวลา 2 วัน มาทำการสกัดดีเอ็นเอโดยใช้ชุดทดสอบและการเตรียมชิ้นดีเอ็นเอที่สนใจด้วยเทคนิค polymerase chain reaction จากนั้นนำไปทำการวิเคราะห์ดูความคล้ายคลึงกันของลำดับเบสของจุลินทรีย์

6. **การศึกษาคุณสมบัติของเชื้อ**

6.1 **สภาวะการทนแอลกอฮอล์**

เตรียมอาหารเหลวสำหรับเลี้ยงเชื้อใส่ลงไปในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตร ปริมาตรขวดละ 100 มิลลิลิตร จากนั้นเลี้ยงเชื้อโดยตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้องในอาหารที่มีแอลกอฮอล์ที่มีการเพิ่มระดับความเข้มข้นเริ่มตั้งแต่ร้อยละ 1 ไปจนถึงระดับความเข้มข้นที่เซลล์ไม่สามารถเจริญได้

6.2 **ปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสม**

เตรียมอาหารเหลวสำหรับเลี้ยงเชื้อใส่ลงไปในขวดรูปชมพู่ ปริมาตรขวดละ 100 มิลลิลิตร ปรับความเข้มข้นของแอลกอฮอล์เริ่มต้นตั้งแต่ร้อยละ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 และ 10 นำกล้าเชื้อที่เตรียมจากข้อ 4 ใส่กล้าเชื้อร้อยละ 1 ใส่ลงอาหารเหลวเลี้ยงเชื้อที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่างๆ จากนั้นนำไปเลี้ยงโดยเขย่าที่ความเร็วรอบ150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรด

6.3 **สภาวะการทนกรด**

เตรียมอาหารเหลวสำหรับเลี้ยงเชื้อใส่ลงไปในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตร ปริมาตรขวดละ 100 มิลลิลิตร จากนั้นเลี้ยงเชื้อโดยตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้องในอาหารที่มีกรดอะซิติกโดยมีการเพิ่มระดับความเข้มข้นเริ่มตั้งแต่ร้อยละ 1 ไปจนถึงระดับความเข้มข้นที่เซลล์ไม่สามารถเจริญได้

6.4 ปริมาณกรดที่เหมาะสม

เตรียมอาหารเหลวสำหรับเลี้ยงเชื้อใส่ลงไปในขวดรูปชมพู่ ขนาด 250 มิลลิลิตร ปริมาตรของแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมที่ได้จากข้อ 6.2 จากนั้นปรับความเข้มข้นของกรดเริ่มต้นตั้งแต่ร้อยละ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 และ10 ลงไปในแต่ละขวด นำกล้าเชื้อที่เตรียมได้จากข้อ 4 ใส่กล้าเชื้อร้อยละ 1 ใส่ลงไปในอาหารเหลวสำหรับเลี้ยงเชื้อที่ปรับความเข้มข้นของกรด นำไปเลี้ยงโดยเขย่าที่ความเร็วรอบ150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรด

7. การหาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตกรดเมื่อทำการเลี้ยงโดยการให้อากาศแบบเขย่า

7.1 การศึกษาปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสม

เตรียมสาโท ใส่ลงไปในขวดรูปชมพู่ ขนาด 250 มิลลิลิตร ปริมาตรขวดละ 150 มิลลิลิตร ปรับความเข้มข้นของแอลกอฮอล์เริ่มต้นตั้งแต่ร้อยละ 2,3,4,5,6,7 และ8 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร นำกล้าเชื้อที่เตรียมจากข้อ 4 มาร้อยละ 1 ใส่ลงในสาโทแต่ละขวดที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่างๆ จากนั้นนำไปเลี้ยงแบบเขย่าที่ความเร็วรอบ 150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรดที่เกิดขึ้น

7.2 การศึกษาปริมาณกรดที่เหมาะสม

เตรียมสาโทที่ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมที่ได้จากข้อ 7.1 ใส่ลงในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตรปริมาตรขวดละ 150 มิลลิลิตร ปรับความเข้มข้นของกรดเริ่มตั้งแต่ร้อยละ 2,3,4,5,6,7 และ 8 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรนำกล้าเชื้อที่ได้จากข้อ 4 มา ร้อยละ 1 ใส่ลงไปในสาโทที่มีกรดอะซิติกความเข้มข้นต่างๆ จากนั้นนำไปเลี้ยงแบบเขย่าเขย่าที่ความเร็วรอบ 150 รอบต่อนาทีที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรดที่เกิดขึ้น

7.3 การศึกษาความเร็วรอบในการเลี้ยงที่เหมาะสม

เตรียมสาโทที่มีปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมที่ได้จากข้อ 7.1 และปริมาณกรดที่เหมาะสมที่ได้จากข้อ 7.2 นำกล้าเชื้อที่ได้จากข้อ 4 ใส่กล้าเชื้อร้อยละ 1 ลงไปในสาโทที่เตรียมไว้ซึ่งมีปริมาณแอลกอฮอล์และกรดที่เหมาะสมจากนั้นเขย่าที่ความเร็วรอบต่างๆ คือ 100,120,140,160,180 และ 200 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียสเป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรดที่เกิดขึ้น

8. การหาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตกรดเมื่อทำการเลี้ยงโดยการให้อากาศแบบพ่น

8.1 การศึกษาปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสม

เตรียมสาโทกลั่น ใส่ลงไปในขวดรูปชมพู่ขนาด 500 มิลลิลิตร ปริมาตรขวดละ 300 มิลลิลิตร ปรับความเข้มข้นของแอลกอฮอล์เริ่มต้นตั้งแต่ร้อยละ 2, 3, 4, 5, 6, 7 และ 8 นำกล้าเชื้อที่เตรียมจากข้อ 4 ดูดเชื้อมาร้อยละ 1 ใส่ลงในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่างๆ จากนั้นเลี้ยงแบบให้อากาศแบบพ่นโดยมีความเข้มข้นของออกซิเจน 0.4 มิลลิกรัมต่อลิตร เลี้ยงที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรดที่เกิดขึ้น

8.2 การศึกษาปริมาณกรดที่เหมาะสม

เตรียมสาโทกลั่นใส่ลงในขวดรูปชมพู่ขนาด 500 มิลลิลิตรปริมาตรขวดละ 300 มิลลิลิตร ปรับความเข้มข้นของกรดเริ่มตั้งแต่ร้อยละ 1, 2, 3, 4 และ 5 ตามลำดับ ปรับปริมาตรของแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมที่ได้จากข้อ 8.1นำกล้าเชื้อที่ได้จากข้อ 4 ใส่กล้าเชื้อร้อยละ 1 ใส่ลงไปในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมและความเข้มข้นของกรดที่ความเข้มข้นต่างๆ จากนั้นเลี้ยงแบบให้อากาศแบบพ่นโดยมีความเข้มข้นของออกซิเจน 0.4 มิลลิกรัมต่อลิตร เลี้ยงที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรดที่เกิดขึ้น

8.3 การศึกษาการให้อากาศ

เตรียมสาโทกลั่นในขวดรูปชมพู่ขนาด 500 มิลลิลิตร ในปริมาตร 300 มิลลิลิตรที่มีปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมที่ได้จากข้อ 8.1 และปริมาณกรดที่เหมาะสมที่ได้จากข้อ 8.2 นำกล้าเชื้อที่ได้จากข้อ 4 ใส่กล้าเชื้อร้อยละ 1ลงไปในสาโทกลั่นที่เตรียมไว้ซึ่งมีปริมาณแอลกอฮอล์และกรดที่เหมาะสม จากนั้นให้อากาศแบบพ่นโดยมีความเข้มข้นของออกซิเจนที่ 0 , 0.4, 1.60, 3.85 และ 7.70 มิลลิกรัมต่อลิตร เลี้ยงที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 5 วัน วิเคราะห์หาปริมาณกรดที่เกิดขึ้น

9. วิธีวิเคราะห์

9.1 วิธีวิเคราะห์ปริมาณกรด

นำตัวอย่างที่ต้องการวิเคราะห์หาปริมาณกรดที่เกิดขึ้น โดยดูดมาตัวอย่างละ 10 มิลลิลิตร ใส่ลงในขวดรูปชมพู่ใช้ฟีนอฟทาลีนเป็นอินดิเคเตอร์ ทำการไทเตรทด้วยโซเดียมไฮดรอกไซด์ เพื่อหาปริมาตรกรดที่เกิดขึ้น

9.2 การนับจำนวนเซลล์

นำตัวอย่างจากน้ำเลี้ยงมานับจำนวนเซลล์โดยใช้ Heamacytometer

ผลการทดลองและวิจารณ์

1. ผลการคัดแยกเชื้อ

ผลจากการคัดแยกเชื้อเบื้องต้นที่ผลิตกรดจากแหล่งที่มาต่างๆได้แก่ ผลไม้ 4 ชนิด คือ ส้ม (OR) สัปปะรด (PA) มังคุด (MT) ฝรั่ง (GU) ดอกไม้ 8 ชนิด คือ คูน , ลาเวนเดอร์, อินทนิน , ดอกมะขาม , ดอกพุด , ดอกเข็ม , คุณนายตื่นสาย ,ดอกมะยม และน้ำผึ้ง จากแหล่งดังกล่าวสามารถคัดแยกเชื้อได้ทั้งหมด 25 ไอโซเลต และไอโซเลตที่ให้ปริมาณการผลิตกรดได้สูงที่สุดคือ OR2 ให้ปริมาณกรดคือ 8.4 กรัม ต่อ ลิตร รองลงมาคือไอโซเลต OR3 , OR1 , OR5 , OR6 , OR4 , PA1 , OR7 , GU2 , MT1 , MT2 , GU1 , PA3 , PA2 , GU3 , C3 , C6 , C4 , PA4 , C8 , C5 , C2 , C7 , C1 และไอโซเลตที่ให้ปริมาณการผลิตกรดน้อยที่สุดหรือไม่ผลิตกรดได้แก่ น้ำผึ้ง ทำการศึกษาพบว่าเชื้อที่คัดแยกได้จากส้มให้ปริมาณกรดมากที่สุด แสดงผลดังตารางที่ 2

นำเชื้อที่คัดได้จากส้ม (OR) ทั้งหมด ทำการทดสอบเลี้ยงบนอาหารที่เติมแคลเซียมคาร์บอเนตพบว่าไอโซเลตOR ทั้งหมดมีการผลิตกรดทำให้เกิดวงใสขึ้นเนื่องจากเชื้อมีการผลิตกรดไปทำปฏิกิริยากับแคลเซียมคาร์บอเนตเกิดเป็นวงใส แสดงผลดังตารางที่ 3 และเมื่อทำการทดสอบโดยการนำไปเลี้ยงในอาหารเหลวและดูปริมาณกรดทำการเป็นเวลา 5 วัน พบว่าในวันที่ 3 ของการหมัก เชื้อไอโซเลต OR2 ผลิตกรดมากที่สุดคือร้อยละ 1.24 น้ำหนักต่อปริมาตร รองลงมาคือ OR7 , OR6 , OR4 , OR1 , OR5 และ OR3 ตามลำดับ แสดงผลดังรูปที่ 2

จากการศึกษาของ (ศุภยางค์, 2547) พบว่ามักพบจุลินทรีย์ในแหล่งที่มีน้ำตาลหรือเอทานอลที่มีความเป็นกรดเล็กน้อย เช่น ดอกไม้ , ผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว , ไวน์ , เบียร์ และน้ำผึ้ง

ตารางที่ 2 การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรดจากแหล่งที่มาต่างๆ

ไอโซเลต	ลักษณะโคโลนี	ปริมาณกรด(กรัมต่อลิตร)
OR2	สีครีมใส	8.40
OR3	สีครีมใส	7.86
OR1	สีครีมใส	6.66
OR5	สีครีมใส	6.06
OR6	สีครีมใส	5.64
OR4	สีครีมใส	3.18
PA1	สีครีมใส	3.00

ตารางที่ 2 (ต่อ) การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรดจากแหล่งที่มาต่างๆ

ไอโซเลต	ลักษณะโคโลนี	ปริมาณกรด(กรัมต่อลิตร)
OR7	สีครีมใส	2.82
GU2	สีขาวขุ่น	2.58
MT1	สีขาวขุ่น	2.34
MT2	สีขาวขุ่น	2.16
GU1	สีขาวขุ่น	2.10
PA3	สีครีมใส	2.04
PA2	สีครีมใส	1.44
GU3	สีขาวขุ่น	1.32
C3	สีขาวขุ่น	1.26
C6	สีขาวขุ่น	1.20
C4	สีขาวขุ่น	1.14
PA4	สีครีมใส	1.08
C8	สีขาวขุ่น	1.70
C5	สีขาวขุ่น	0.90
C2	สีขาวขุ่น	0.84
C7	สีครีมใส	0.78
C1	สีขาวขุ่น	0.72
NA	ไม่เกิด	ไม่เกิด

ตารางที่ 3 การทดสอบเลี้ยงเชื้อบนอาหารที่เติมแคลเซียมคาร์บอเนต

ไอโซเลท	เกิดวงใส
OR1	เกิด
OR2	เกิด
OR3	เกิด
OR4	เกิด
OR5	เกิด
OR6	เกิด
OR7	ไม่เกิด

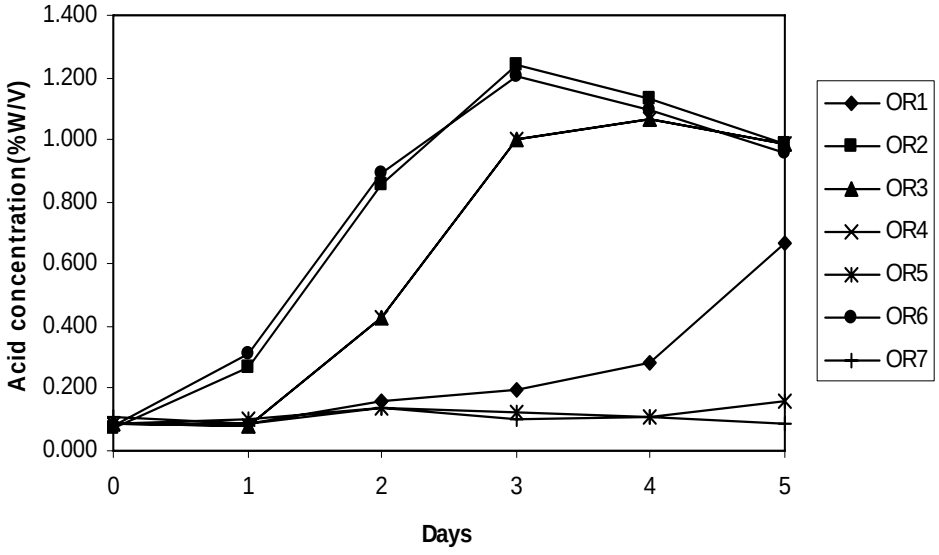

รูปที่2 แสดงปริมาณการผลิตกรดของเชื้อแต่ละไอโซเลตของ OR เมื่อเลี้ยงเป็นเวลา 5 วัน

2. การจัดจำแนกเชื้อและการศึกษาคุณสมบัติของเชื้อ

2.1 การตรวจสอบทางสัณฐานวิทยา

ผลจากการศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยา พบว่า เชื้อที่ได้ มีลักษณะโคโลนีเป็นสีครีมใส ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนี 1 มิลลิเมตร เมื่อทำการศึกษาโดยการส่องดูใต้กล้องจุลทรรศน์ พบว่า เชื้อมีรูปร่าง กลม แกรมลบ และเมื่อนำเชื้อที่คัดเลือกได้ไปเลี้ยงบนอาหารที่ประกอบด้วย $CaCO_3$ เกิดวงใส ดังแสดงรูปที่ 3

2.2 การศึกษาการทนแอลกอฮอล์

จากการศึกษาการทนแอลกอฮอล์ของ *A. tropicalis* เมื่อนำไปเลี้ยงในอาหารที่มีแอลกอฮอล์ที่ความเข้มข้นร้อยละ 1-15 โดยเพิ่มความเข้มข้นของแอลกอฮอล์จาก ร้อยละ 1 ไปจนความเข้มข้นเป็นร้อยละ 15 พบว่า *A. tropicalis* สามารถทนแอลกอฮอล์ได้ถึงร้อยละ 14 และสามารถเจริญได้ดีเมื่อเลี้ยงในแอลกอฮอล์ที่ความเข้มข้นร้อยละ 5

2.3 การศึกษาการทนกรด

จากการศึกษาการทนกรดของ *A. tropicalis* เมื่อนำไปเลี้ยงในในอาหารที่มีกรดที่ความเข้มข้นร้อยละ 1-16 โดยเพิ่มความเข้มข้นของกรดจากร้อยละ 1 ไปจนความเข้มข้นเป็นร้อยละ 16 พบว่า *A. tropicalis* สามารถทนกรดได้ถึงร้อยละ 15 สามารถเจริญได้ดีเมื่อเลี้ยงในกรดที่ความเข้มข้นร้อยละ 1

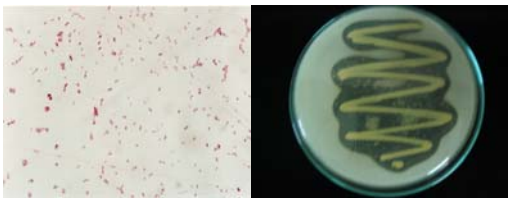

ก.

ข.

ค.

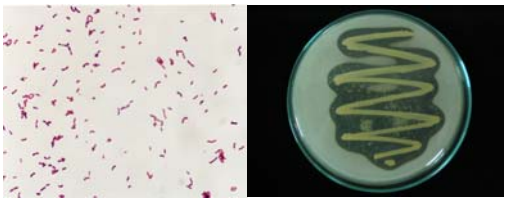

ง.

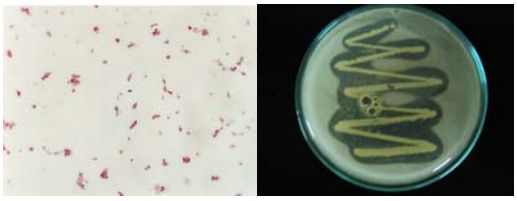

จ.

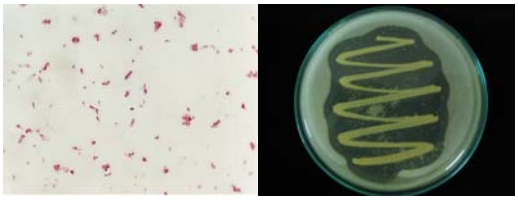

ฉ

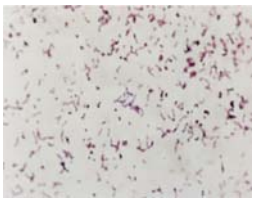

ช.

รูปที่ 3 แสดงสัณฐานวิทยาของเชื้อ และการเกิดวงใสของเชื้อที่คัดแยกได้จากส้ม OR ในแต่ละไอโซเลต

ก. เชื้อไอโซเลต OR1 ข. เชื้อไอโซเลต OR2 ค. เชื้อไอโซเลต OR3

ง. เชื้อไอโซเลต OR4 จ. เชื้อไอโซเลต OR5 ฉ. เชื้อไอโซเลต OR6

ช. เชื้อไอโซเลต OR7 ไม่เกิดวงใส

2.4 การจำแนกชนิดของแบคทีเรียโดยวิเคราะห์ดีเอ็นเอ

เมื่อนำไอโซเลต OR2 ทำการสกัดดีเอ็นเอ จากนั้นทำการเพิ่มจำนวนดีเอ็นเอในหลอดทดลอง และหาลำดับเบสบนสายดีเอ็นเอ แล้วนำลำดับเบสดังแสดงในรูปที่ 4 มาทำการจำแนกสายพันธุ์โดยใช้โปรแกรม BLASTP 2.5 (www.ncbi.nlh.gov) พบว่าลำดับเบสตรงกับแบคทีเรีย *Acetobacter tropicalis* ร้อยละ 99

```
Query 1   CATGCAGCA-CTGTGCTGTAGGTCCCTTGCGGG-AATGCCCATCTCTGGACACAGCCTAC   58
Sbjct 976 CATGCAGCACCTGTGCTGTAGGTCCCTTGCGGGAAATGCCCATCTCTGGACACAGCCTAC 917
Query 59  ACATACAAGCCCTGGTAAGGTTCTGCGCGTTGCTTCGAATTAAACCACATGCTCCACCGC 118
Sbjct 916 ACATACAAGCCCTGGTAAGGTTCTGCGCGTTGCTTCGAATTAAACCACATGCTCCACCGC 857
Query 119 TTGTGCGGGCCCCCGTCAATTCCTTTGAGTTTCAACCTTGCGGCCGTACTCCCCAGGCGG 178
Sbjct 856 TTGTGCGGGCCCCCGTCAATTCCTTTGAGTTTCAACCTTGCGGCCGTACTCCCCAGGCGG 797
Query 179 TGTGCTTATCGCGTTAGCTACGACACTGAACAACTAAGTTGCCCAACATCCAGCACACAT 238
Sbjct 796 TGTGCTTATCGCGTTAGCTACGACACTGAACAACTAAGTTGCCCAACATCCAGCACACAT 737
Query 239 CGTTTACAGCGTGGACTACCAGGGTATCTAATCCTGTTTGCTCCCCACGCTTTCGCGCCT 298
Sbjct 736 CGTTTACAGCGTGGACTACCAGGGTATCTAATCCTGTTTGCTCCCCACGCTTTCGCGCCT 677
Query 299 CAGCGTCAGTCATGAGCCAGGTTGCCGCCTTCGCCACCGGTGTTCTTCCCAATATCTACG 358
Sbjct 676 CAGCGTCAGTCATGAGCCAGGTTGCCGCCTTCGCCACCGGTGTTCTTCCCAATATCTACG 617
Query 359 AATTTCACCTCTACACTGGGAATTCCACAACCCTCTCTCACACTCTAGTCTGCACGTATC 418
Sbjct 616 AATTTCACCTCTACACTGGGAATTCCACAACCCTCTCTCACACTCTAGTCTGCACGTATC 557
Query 419 AAATGCAGCTCCCAGGTTAAGCCCGGGGATTTCACATCTGACTGTACAAACCGCCTACAC 478
Sbjct 556 AAATGCAGCTCCCAGGTTAAGCCCGGGGATTTCACATCTGACTGTACAAACCGCCTACAC 497
Query 479 GCCCTTTACGCCCAGTCATTCCGAGCAACGCTAGCCCCCTTCGTATTACCGCGGCTGCTG 538
Sbjct 496 GCCCTTTACGCCCAGTCATTCCGAGCAACGCTAGCCCCCTTCGTATTACCGCGGCTGCTG 437
Query 539 GCACGAAGTTAGCCGGGGCTTCTTCTGCGGGTACCGTCATCATCGTCCCCGCCGAAAGTG 598
Sbjct 436 GCACGAAGTTAGCCGGGGCTTCTTCTGCGGGTACCGTCATCATCGTCCCCGCCGAAAGTG 377
Query 599 CTTTACAATCCGAAAACCTTCTTCACACACGCGGCATTGCTGGATCAGGGTTGCCCCCAT 658
Sbjct 376 CTTTACAATCCGAAAACCTTCTTCACACACGCGGCATTGCTGGATCAGGGTTGCCCCCAT 317
Query 659 TGTCCAATACTCCCCACTGCTGCCTCCAGTAG 690
Sbjct 316 TGTCCAATATTCCCCACTGCTGCCTCCCGTAG 285
```

รูปที่ 4 ลำดับเบสของไอโซเลต OR2 เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกับ *Acetobacter tropicalis*

3. การหาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตกรดเมื่อทำการเลี้ยงโดยการให้อากาศแบบเขย่า

3.1 การศึกษาปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมต่อการผลิตกรด

จากการศึกษาหาความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมต่อการผลิตกรด โดยใช้สาโทที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์แตกต่างกัน ดังนี้คือ ร้อยละ 5 , 6, 7, 8, 9 และ 10 น้ำหนักต่อปริมาตร ปริมาณ 150 มิลลิลิตร ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตร จากนั้นถ่ายเชื้อ *A. tropicalis* ร้อยละ 1 ลงในสาโทนำไปเลี้ยงโดยการเขย่าที่ 150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิห้อง เมื่อทำการวิเคราะห์ปริมาณกรดโดยการไทเทรตด้วยโซเดียมไฮดรอกไซด์ โดยใช้ฟีนอฟทาลีนเป็นอินดิเคเตอร์ พบว่าที่ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 8 ให้ผลการผลิตกรดในปริมาณสูงที่สุด คือร้อยละ 0.70 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และมีปริมาณเซลล์ 0.20 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร ในวันที่ 2 ของการเลี้ยง รองลงมาคือ ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ร้อยละ 9, 10, 7, 6 และ 5 ให้ผลการผลิตกรดดังนี้ คือ ร้อยละ 0.68, 0.67, 0.63, 0.56 และ 0.46 น้ำหนักต่อปริมาตร และปริมาณเซลล์ที่ 0.15 x 10^8, 0.13 x 10^8, 0.76 x 10^8 , 0.66 x 10^8, และ 0.48 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร ตามลำดับ ดังแสดงในรูปที่ 5 ดังนั้นจากผลการทดลองนี้จึงเลือกระดับความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 8 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรใช้ในการทดสอบในขั้นต่อไป

จากการศึกษาของ Gomez *et al.,* (1994) ในการเจริญเติบโตของเชื้อ *Acetobacter aceti* พบว่าปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมต่อการเจริญและผลิตกรดอะซิติกคือ 13 กรัมต่อลิตร และจากผลการทดลองที่ได้แตกต่างกันมาก

3.2 การศึกษาปริมาณกรดอะซิติกที่เหมาะสมต่อการผลิตกรด

จากการศึกษาหาความเข้มข้นของกรดที่เหมาะสม ต่อการผลิตกรดโดยใช้ความเข้มข้นของกรดอะซิติกแตกต่างกัน ดังนี้คือ ร้อยละ 1, 2, 3 และ 4 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรในสาโทที่มีความเข้มข้นเริ่มต้นของแอลกอฮอล์ร้อยละ 8 โดยน้ำหนักต่อปริมาณ 150 มิลลิลิตรในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตร จากนั้นถ่ายเชื้อ *A. tropicalis* ร้อยละ 1 ลงในสาโทปรับความเข้มข้น นำไปเลี้ยงโดยการเขย่าที่ 150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิห้อง เมื่อทำการวิเคราะห์ปริมาณกรดโดยการไทเทรตด้วยโซเดียมไฮดรอกไซด์ ใช้ฟีนอฟทาลีนเป็นอินดิเคเตอร์ พบว่า ที่ความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 3 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร ให้ผลการผลิตกรดเพิ่มขึ้นในปริมาณสูงที่สุด คือ ร้อยละ 0.12 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และปริมาณเซลล์ที่ 8.4 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร รองลงมาคือความเข้มข้นของกรดร้อยละ 2, 1, และ 4 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรให้ผลการผลิตกรดเพิ่มขึ้นดังนี้ คือ ร้อยละ 0.045, 0.012, และ 0.010 น้ำหนักต่อปริมาตร

ตามลำดับ และปริมาณเซลล์ที่ 7.66 x 10^8, 1.58 x 10^8, และ 0.98 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร ตามลำดับ ดังแสดงในรูปที่ 6 ดังนั้นจากการทดลองนี้จึงเลือกระดับความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 3 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรใช้ในการทดสอบในขั้นต่อไป

จากการศึกษาของ Gomez *et al.,* (1994) พบว่าปริมาณกรดอะซิติกที่ต่ำกว่า 10 กรัมต่อลิตรมีผลการกระตุ้นต่อการเจริญของแบคทีเรีย และจากงานวิจัยของ Sokollek *et al.,* (1998) ได้ทำการเลี้ยงเชื้อ *Acetobacter* sp. LTH 4073 และ *Acetobacter* sp. LTH 4342 ในอาหาร ที่มีความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 1 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร พบว่าเชื้อ *Acetobacter* sp. LTH 4073 สามมารถผลิตกรดได้ถึงร้อยละ 4.5 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และเชื้อ *Acetobacter* sp. LTH 4342 สามารถผลิตกรดได้ถึงร้อยละ 2.5 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และเมื่อเลี้ยงเชื้อทั้ง 2 ในอาหารที่มีความเข้มข้นของกรดอะซิติกมากว่าร้อยละ 2 จะมีผลทำให้การผลิตกรดได้น้อยกว่าร้อยละ 2 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผลการทดลองพบว่า *A. tropicalis* สามารถผลิตกรดได้ไม่แตกต่างกับเชื้อที่กล่าวมา และเมื่อเลี้ยงในอาหารที่มีความเข้มข้นของกรดอะซิติกเพิ่มขึ้นตั้งแต่ร้อยละ 2 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรมีผลทำให้ผลิตกรดได้น้อยลง

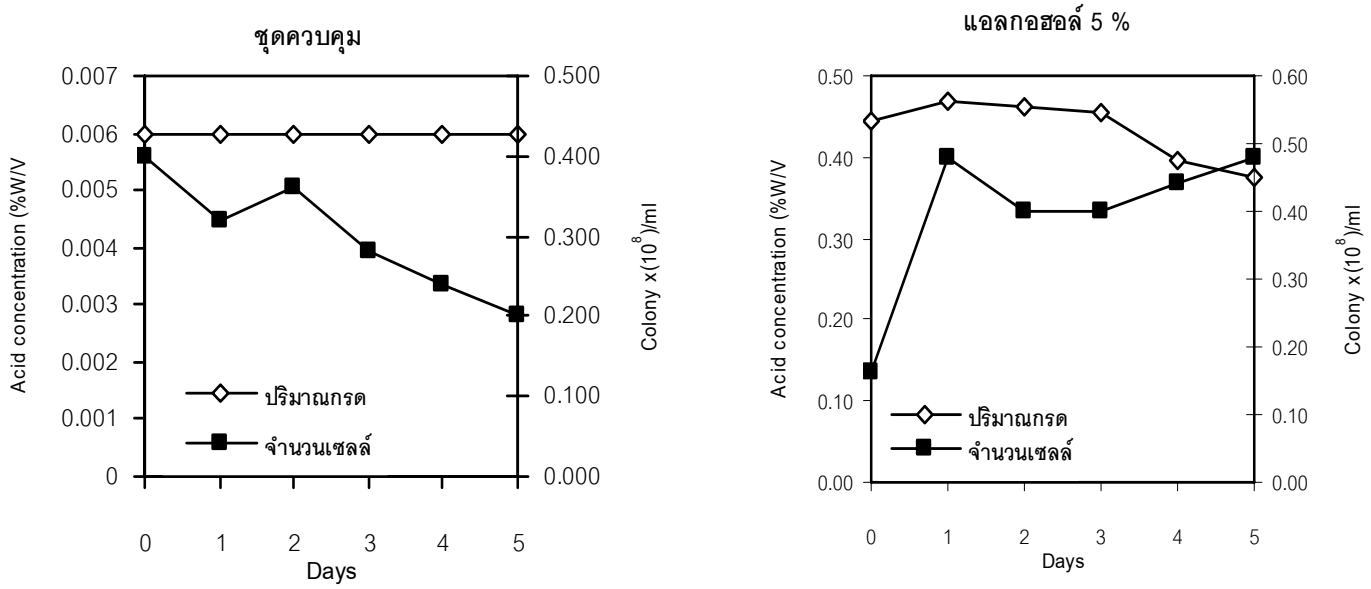

รูปที่ 5 ผลของความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่อการผลิตกรด และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis*

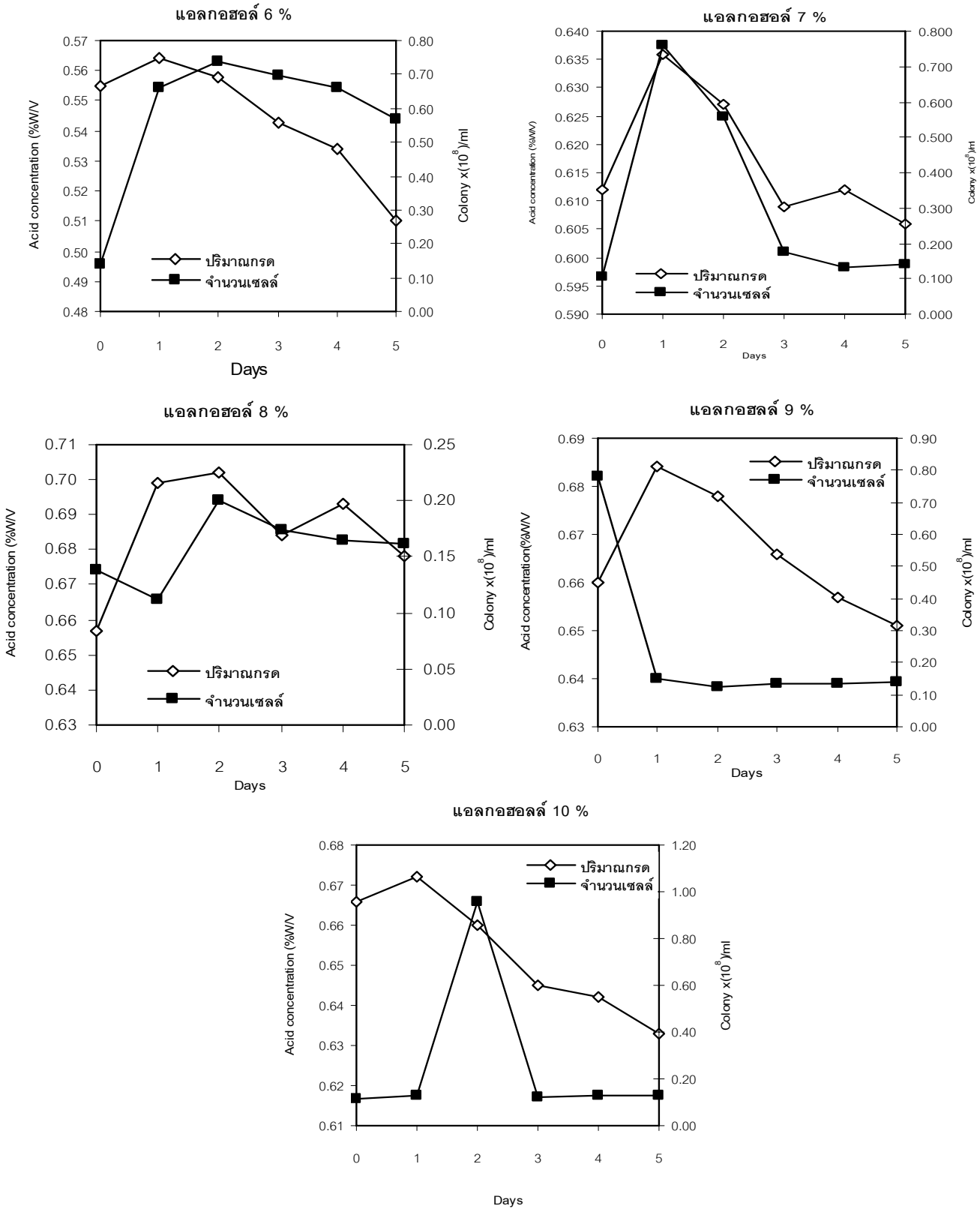

รูปที่ 5 (ต่อ) ผลของความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่อการผลิตกรด และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis*

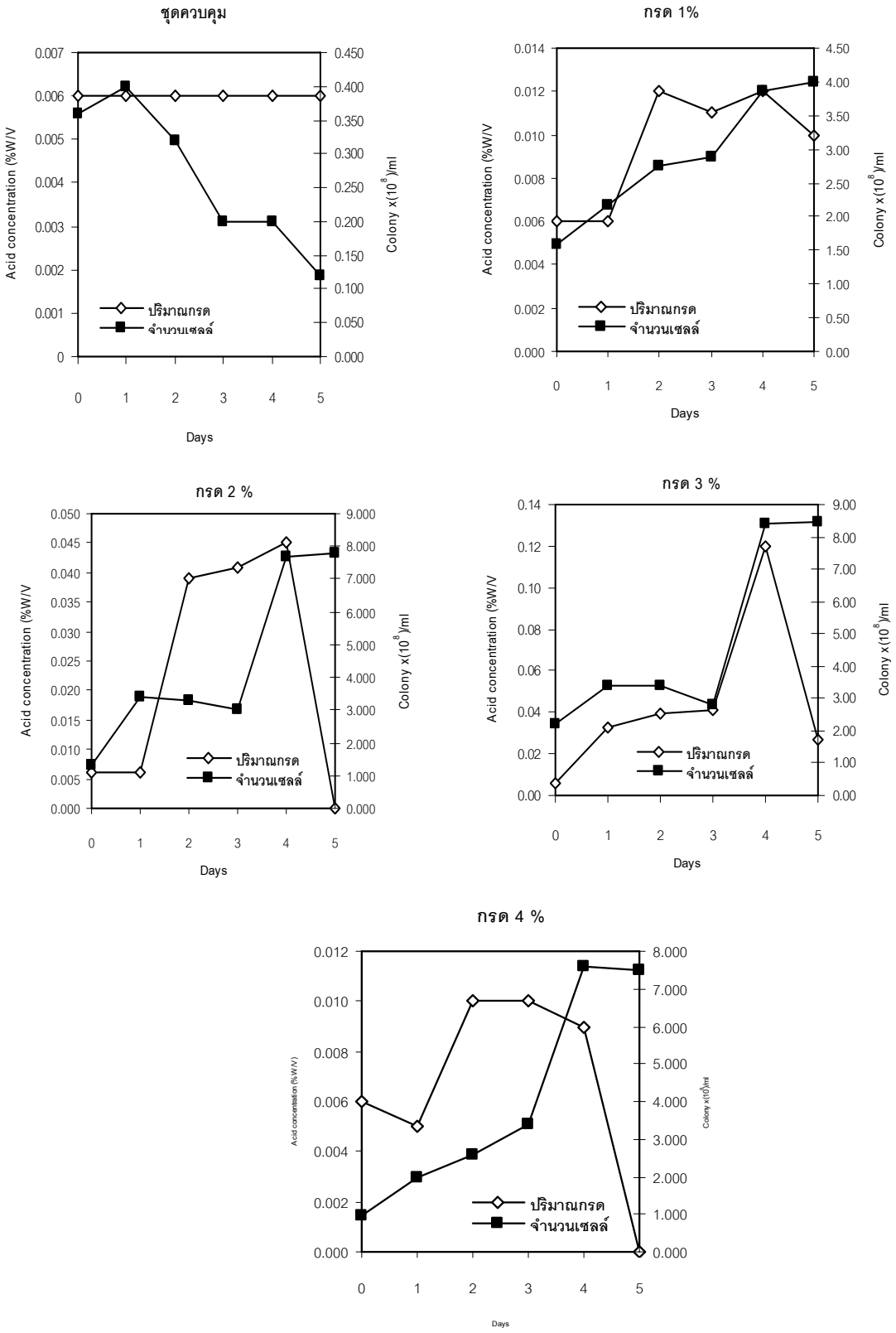

รูปที่ 6 ผลของความเข้มข้นของกรดอะซิติกในสาโทต่อการผลิตกรด และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis*

3.3 การศึกษาความเร็วรอบในการเลี้ยงที่เหมาะสม

ผลจากการศึกษาการให้ความเร็วรอบต่างๆที่เหมาะสมคือ 100 , 120 , 140 , 160 , 180 และ 200 รอบต่อนาที โดยใช้ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ร้อยละ 8 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรและความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 3 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรในสาโท 150 มิลลิลิตร ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 มิลลิลิตร จากนั้นถ่ายเชื้อ *A. tropicalis* ร้อยละ 1 ลงในสาโท เลี้ยงโดยเขย่าที่ความเร็วรอบต่างๆที่อุณหภูมิห้อง ทำการวิเคราะห์ปริมาณกรดโดยการไทเทรตด้วยโซเดียมไฮดรอกไซด์ ใช้ฟีนอฟทาลีนเป็นอินดิเคเตอร์ พบว่าที่ความเร็วรอบที่ 140 รอบต่อนาทีให้ผลการผลิตกรดในปริมาณสูงที่สุดคือร้อยละ 2.71 น้ำหนักต่อปริมาตรในวันที่ 2 ของการเลี้ยงและมีปริมาณเซลล์ที่ 4.90×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร รองลงมาคือความเร็วรอบที่ 200 รอบต่อนาที ให้ผลการผลิตกรดคือ ร้อยละ 2.68 น้ำหนักต่อปริมาตรในวันที่ 3 ของการเลี้ยงและมีปริมาณเซลล์ที่ 2.33×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร และที่ 180 รอบต่อนาทีให้ผลการผลิตกรดดังนี้ ร้อยละ 2.65 น้ำหนักต่อปริมาตรในวันที่ 3 ของการเลี้ยงและมีปริมาณเซลล์ที่ 1.30×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร และที่ 160 รอบต่อนาทีให้ผลการผลิตกรดดังนี้ ร้อยละ 2.62 น้ำหนักต่อปริมาตรในวันที่ 3 ของการเลี้ยงและมีปริมาณเซลล์ที่ 1.97×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตรและที่ 100 รอบต่อนาทีให้ผลการผลิตกรดดังนี้ ร้อยละ 2.55 น้ำหนักต่อปริมาตรในวันที่ 2 ของการเลี้ยงและมีปริมาณเซลล์ที่ 0.93×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร และที่ 120 รอบต่อนาทีให้ผลการผลิตกรดดังนี้ ร้อยละ 2.54 น้ำหนักต่อปริมาตรในวันที่ 4 ของการเลี้ยงและมีปริมาณเซลล์ที่ 1.78×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตรตามลำดับ ดังแสดงในรูปที่ 7 ดังนั้นจากผลการทดลองควรเลือกระดับความเร็วรอบที่140 รอบต่อนาที ซึ่งใช้เวลาในการหมักสั้นและมีปริมาณกรดอะซิติกมากเพื่อเป็นการประหยัดต้นทุน

จากการศึกษาของ Sokollek *et al.,* (1998) ได้ทำการศึกษาเชื้อ *Acetobacter* sp. โดยใช้ความเร็วรอบที่ 200 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส ในการหาสภาวะที่เหมาะสมในการเจริญของเชื้อซึ่งก็สอดคล้องกับผลการทดลอง ที่ได้ทำการศึกษาหาความเร็วรอบต่างๆที่เชื้อสามารถเจริญและผลิตกรดอะซิติกในปริมาณที่มาก

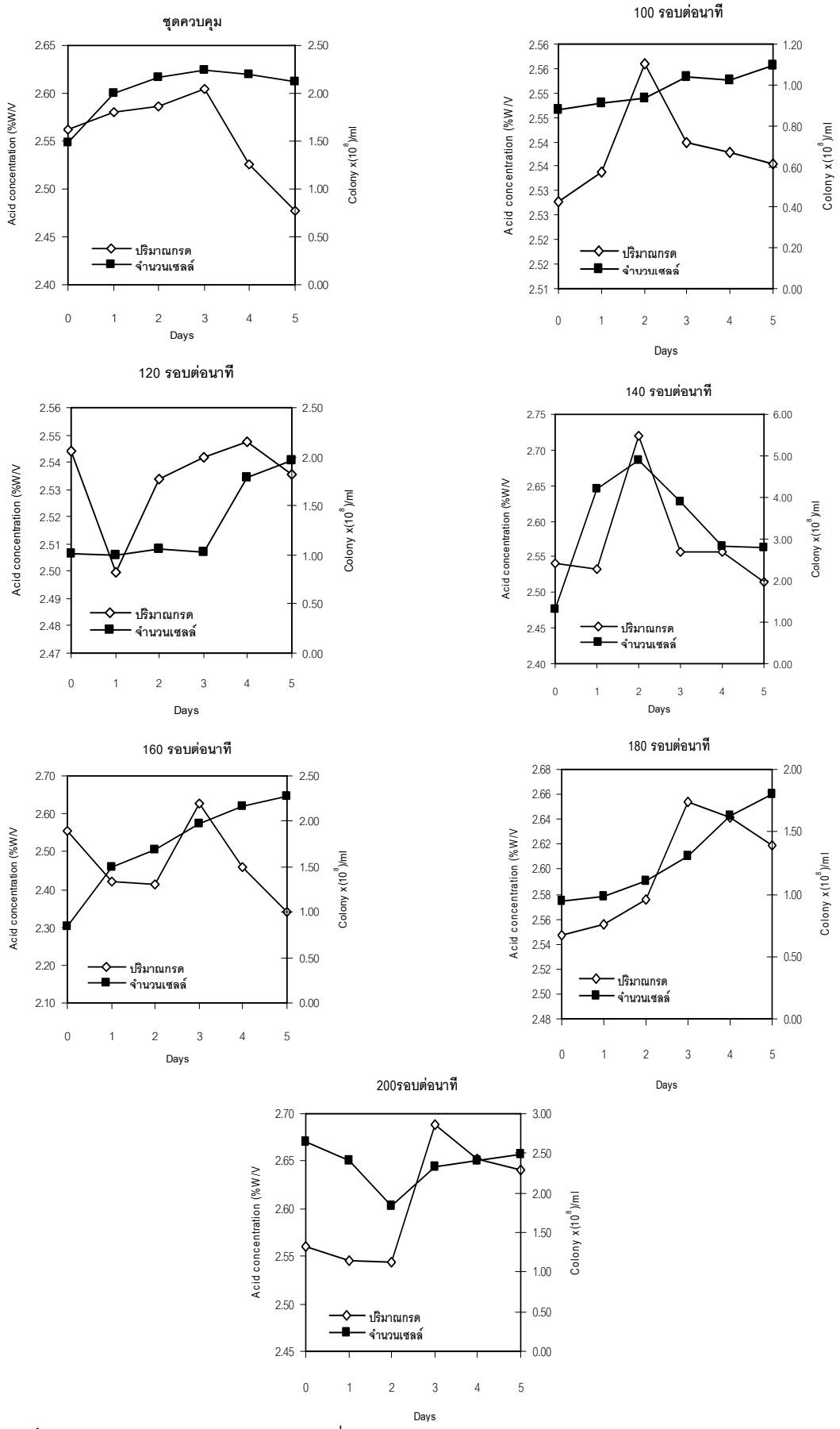

รูปที่ 7 ผลของการให้อากาศแบบเขย่าที่ความเร็วรอบต่างๆต่อการผลิตกรด และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis*

4. การหาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตกรดเมื่อทำการเลี้ยงโดยการให้อากาศแบบพ่น

4.1 การศึกษาปริมาณแอลกอฮอล์ที่เหมาะสม

จากการศึกษาหาความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมต่อการผลิตกรด โดยใช้ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์แตกต่างกัน ดังนี้คือ ร้อยละ 2 , 3, 4, 5, 6, 7 และ 8 จากนั้นถ่ายเชื้อ *A. tropicalis* ร้อยละ 1 ลงในสาโทกลั่นปริมาตร 300 มิลลิลิตรความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ ในขวดรูปชมพู่ขนาด 500 มิลลิลิตร นำไปเลี้ยงโดยให้อากาศที่มีความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจนที่ 0.4 มิลลิกรัมต่อลิตร ที่อุณหภูมิห้อง เมื่อทำการวิเคราะห์ปริมาณกรดโดยการไทเทรตด้วยโซเดียมไฮดรอกไซด์ ใช้ฟีนอฟทาลีนเป็นอินดิเคเตอร์ พบว่าที่ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 3 ให้ผลการผลิตกรดในปริมาณสูงที่สุด คือร้อยละ 2.44 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และปริมาณเซลล์ 2.42 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตรในวันที่ 3 ของการเลี้ยง รองลงมาคือความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ร้อยละ 4, 5, 6, 2, 8 และ 7 ให้ผลการผลิตกรดดังนี้ คือ ร้อยละ 2.38, 2.31, 2.28, 2.26, 2.24 และ 2.21 น้ำหนักต่อปริมาณ และปริมาณเซลล์ที่ 2.24 x 10^8, 2.16 x 10^8, 2.16 x 10^8 , 2.08 x 10^8, 2.08 x 10^8 และ 2.08 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร ตามลำดับ ดังแสดงในรูปที่ 8 ดังนั้นจากการทดลองนี้จึงเลือกระดับความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 3 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรใช้ในการทดสอบในขั้นต่อไป

จากการงานวิจัยของ Ndoye *et al.*, (2006;2007) ได้เลี้ยงเชื้อ *Acetobacter pasteurlanus LMG 1625*^{T} ที่เลี้ยงในอาหารที่มี ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 2.5 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรเมื่อที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียสพบว่าเชื้อสามารถผลิตกรดได้ ร้อยละ 2.2 และได้ทำการเลี้ยงเชื้อ *Acetobacter senegalensis* ที่คัดแยกได้จากมะม่วงเมื่อเลี้ยงในอาหารที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 5 พบว่าเชื้อ *A. senegalensis* เมื่อเลี้ยงแบบกึ่งต่อเนื่องสามารถผลิตกรดได้มากที่สุดถึงร้อยละ 6.5 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผลการทดลองพบว่าเชื่อ *A. tropicalis* สามารถผลิตกรดได้ไม่แตกต่างกับเชื้อ *Acetobacter pasteurlanus LMG 1625*^{T}

4.2 การศึกษาปริมาณกรดที่เหมาะสม

จากการศึกษาหาความเข้มข้นของกรดที่เหมาะสมต่อการผลิตกรดโดยความเข้มข้นของกรดอะซิติกแตกต่างกัน ดังนี้คือ ร้อยละ 1, 2, 3, 4 และ 5 จากนั้นถ่ายเชื้อ *A. tropicalis* ร้อยละ 1 ลงในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 3 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร ปรับความเข้มข้นกรดที่ความเข้มข้นต่างๆ ร้อยละ 1 ในสาโทกลั่น 300 มิลลิลิตร ในขวดรูปชมพู่ขนาด 500 มิลลิลิตร นำไปเลี้ยงโดยให้อากาศที่มีความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจนที่ 0.4 มิลลิกรัมต่อลิตร ที่อุณหภูมิห้อง เมื่อทำการวิเคราะห์ปริมาณกรดโดยการไทเทรตด้วยโซเดียมไฮดรอกไซด์ ใช้ฟีนอฟทาลีนเป็นอินดิเคเตอร์ พบว่า ที่ความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 3 ให้ผลการผลิตกรดเพิ่มขึ้นสูงที่สุด คือ ร้อยละ 0.24 น้ำหนักต่อปริมาตร และปริมาณเซลล์ที่ 2.40×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร รองลงมาคือความเข้มข้นของกรดร้อยละ 5, 4, 2 และ 1 ให้ผลการผลิตกรดเพิ่มขึ้นดังนี้ คือ ร้อยละ 0.23, 0.19, 0.12 และ 0.08 น้ำหนักต่อปริมาตร และปริมาณเซลล์ที่ 1.64×10^8, 2.28×10^8, 1.96×10^8 และ 1.36×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร ตามลำดับดังแสดงในรูปที่ 9 ดังนั้นจากการทดลองนี้จึงเลือกระดับความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 3 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรใช้ในการทดสอบในขั้นต่อไป

จากงานวิจัยของ Sokollek *et al.,* (1998) ได้ทำการเลี้ยงเชื้อ *Acetobacter* sp. LTH 4073 และ *Acetobacter* sp. LTH 4342 ในอาหารที่มีความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 1 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร พบว่าเชื้อ *Acetobacter* sp. LTH 4073 สามารถผลิตกรดได้ถึงร้อยละ 4.5 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และเชื้อ *Acetobacter* sp. LTH 4342 สามารถผลิตกรดได้ถึงร้อยละ 2.5 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และเมื่อเลี้ยงเชื้อทั้ง 2 ในอาหารที่มีความเข้มข้นของกรดอะซิติกมากกว่าร้อยละ 2 จะมีผลทำให้การผลิตกรดได้น้อยกว่าร้อยละ 2 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผลการทดลองพบว่า *A. tropicalis* สามารถผลิตกรดได้ไม่แตกต่างกับเชื้อที่กล่าวมา และเมื่อเลี้ยงในอาหารที่มีความเข้มข้นของกรดเพิ่มขึ้นมีผลทำให้ผลิตกรดได้น้อยลง

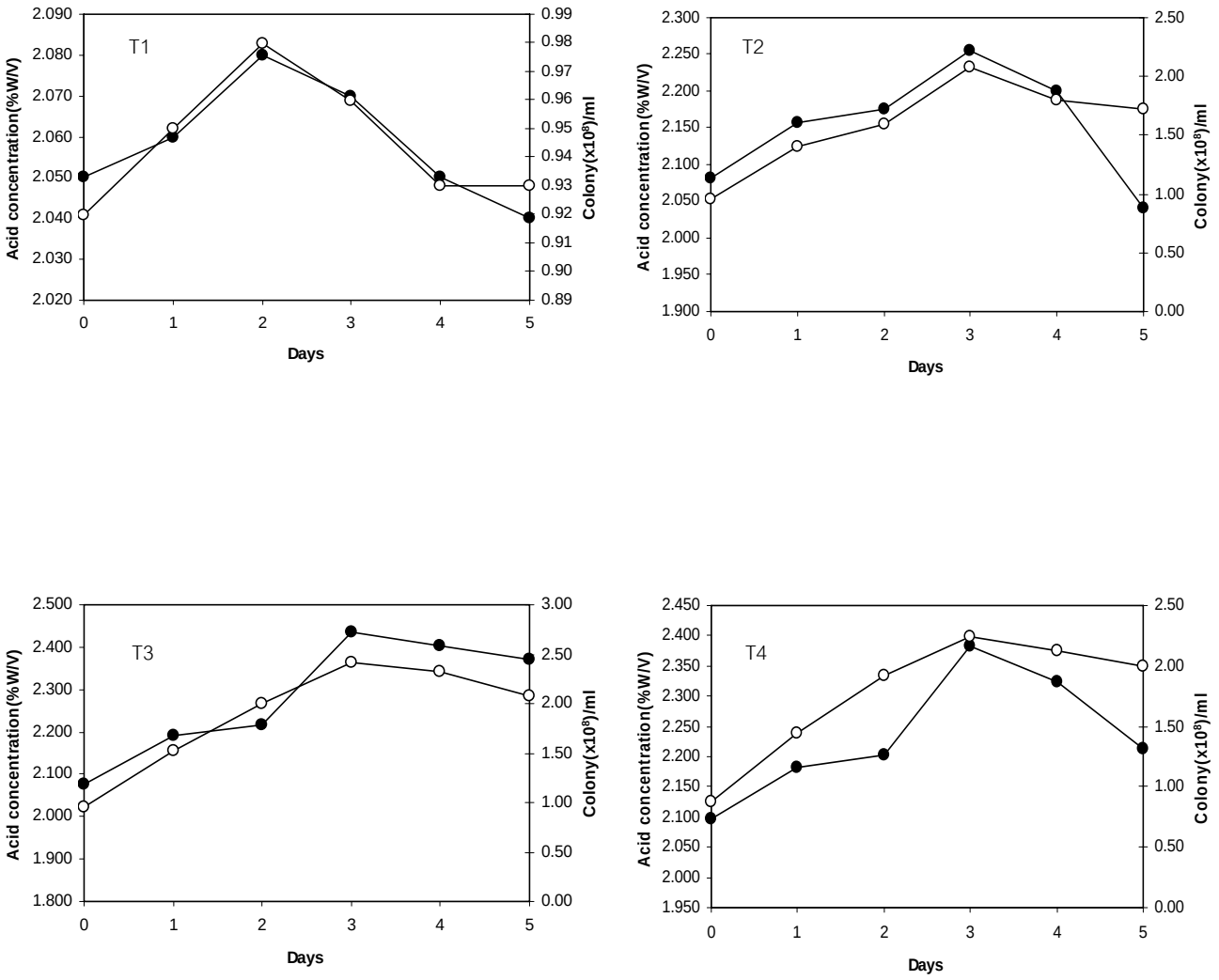

รูปที่ 8 ผลการผลิตกรดที่เพิ่มขึ้น และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis* เมื่อเลี้ยงในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่างๆ ; T1= ชุดควบคุม T2= ร้อยละ 2 T3= ร้อยละ 3 T4= ร้อยละ 4 T5= ร้อยละ 5 T6= ร้อยละ 6 T7= ร้อยละ 7 และ T8= ร้อยละ 8

- • ปริมาณการผลิตกรด
- ° ปริมาณเซลล์ที่เจริญระหว่างการเลี้ยง

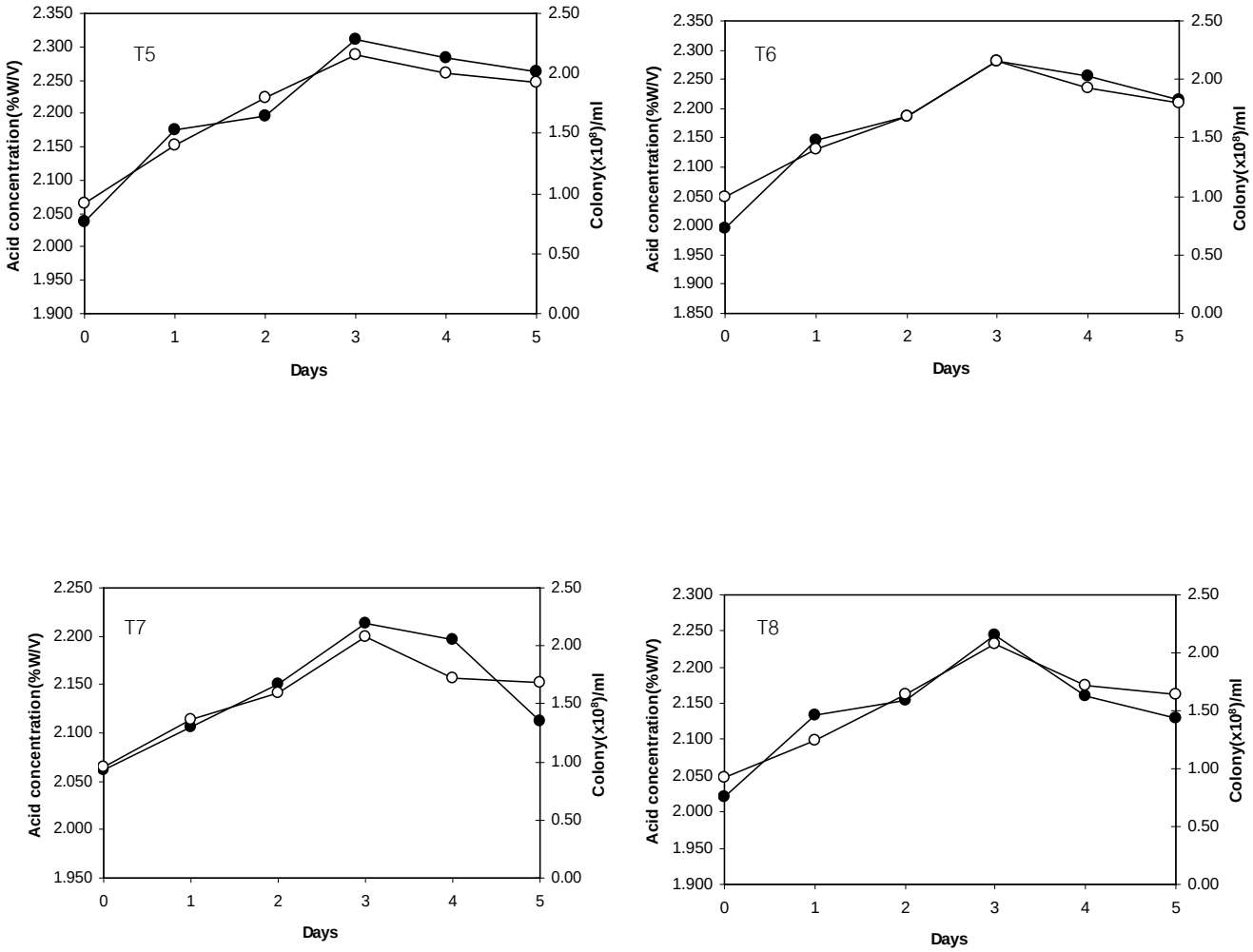

รูปที่ 8 (ต่อ) ผลการผลิตกรดที่เพิ่มขึ้น และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis* เมื่อเลี้ยงในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ต่างๆ ; T1= ชุดควบคุม T2= ร้อยละ 2 T3= ร้อยละ 3 T4= ร้อยละ 4 T5= ร้อยละ 5 T6= ร้อยละ 6 T7= ร้อยละ 7 และ T8= ร้อยละ 8

- ● ปริมาณการผลิตกรด
- ○ ปริมาณเซลล์ที่เจริญระหว่างการเลี้ยง

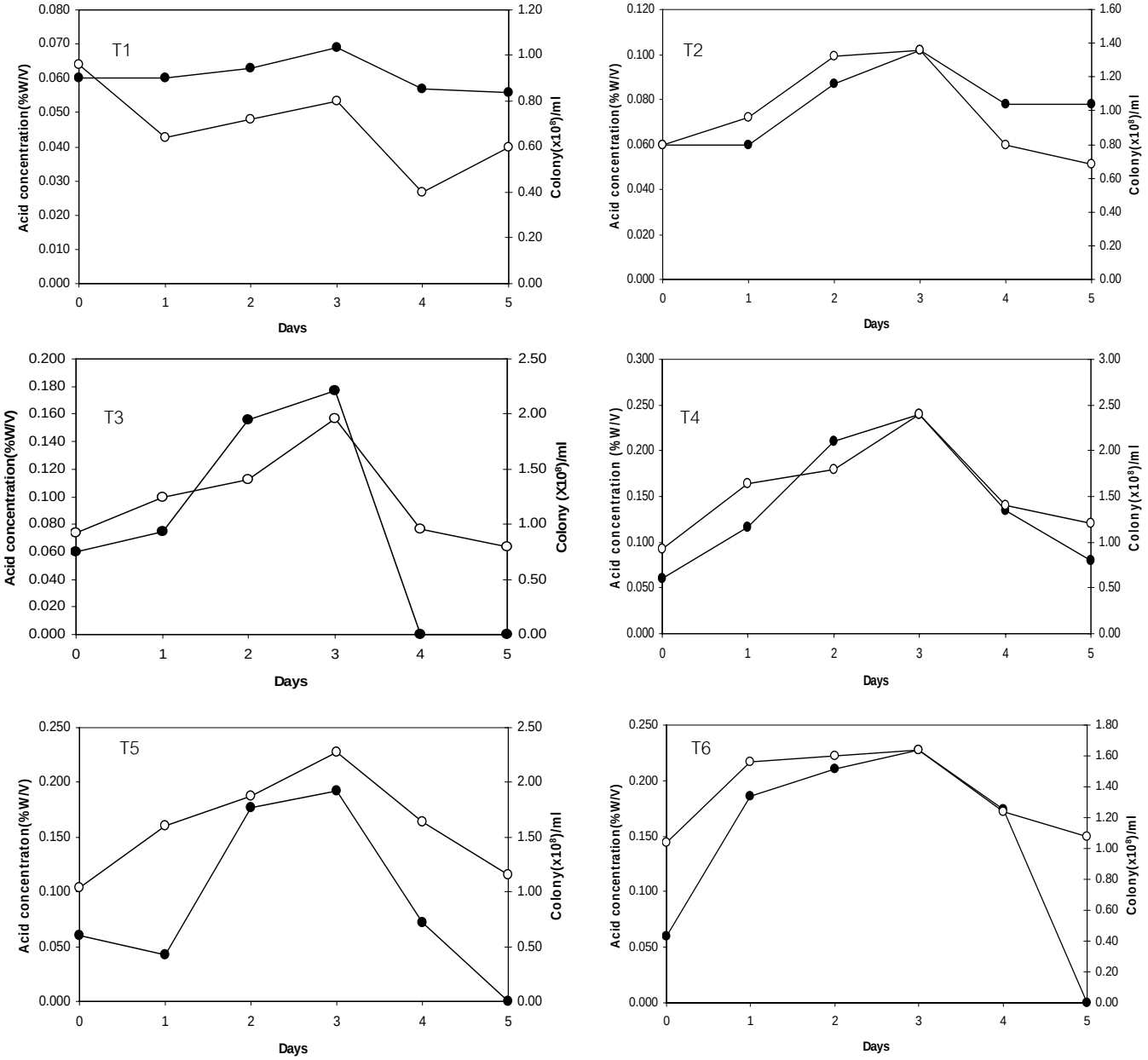

รูปที่ 9 ผลการผลิตกรดที่เพิ่มขึ้น และปริมาณเซลล์ของ *A. tropicalis* เมื่อเลี้ยงในสาโทกลั่นที่มีความเข้มข้นของกรดอะซิติกแตกต่างกัน ; T1= ชุดควบคุม T2= ร้อยละ 1 T3= ร้อยละ 2 T4= ร้อยละ 3 T5= ร้อยละ 4 และ T6= ร้อยละ 5

- ● ปริมาณการผลิตกรด
- ○ ปริมาณเซลล์ที่เจริญระหว่างการเลี้ยง

4.3 การศึกษาการให้อากาศ

จากการศึกษาอัตราการให้อากาศที่เหมาะสม โดยให้อากาศที่ความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจน ดังนี้ 0.4 1.60 3.85 และ 7.70 มิลลิกรัมต่อลิตร จากนั้นถ่ายเชื้อ *A. tropicalis* ร้อยละ 1 ลงในสาโทกลั่น โดยที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ร้อยละ 3 และความเข้มข้นของกรดที่ร้อยละ 3 ในสาโทกลั่น 300 มิลลิลิตร ในขวดรูปชมพู่ขนาด 500 มิลลิลิตร จากนั้นเลี้ยงโดยให้อากาศในปริมาณที่แตกต่างกันที่อุณหภูมิห้อง เมื่อทำการวิเคราะห์ปริมาณกรด โดยการไทเทรตด้วยโซเดียมไฮดรอกไซด์ ใช้ฟีนอฟทาลีนเป็นอินดิเคเตอร์ พบว่าที่ความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจนที่ 7.70 มิลลิกรัมต่อลิตร ให้ผลการผลิตกรดในปริมาณสูงที่สุด คือ ร้อยละ 3.69 น้ำหนักต่อปริมาตรในวันที่ 3 และปริมาณเซลล์ที่ 2.60 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร รองลงมาคือความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจนที่ 3.85 1.60 และ 0.40 มิลลิกรัมต่อลิตร ให้ผลการผลิตกรดดังนี้ ร้อยละ 3.67, 3.63 และ 3.46 น้ำหนักต่อปริมาณ และปริมาณเซลล์ที่ 2.48 x 10^8, 2.40 x 10^8 และ 2.00 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร ตามลำดับ ดังแสดงในรูปที่ 10 ดังนั้นจากผลการทดลองควรเลือกระดับการให้ความเข้มข้นของออกซิเจนในระดับต่ำ เพื่อเป็นการประหยัดในการลดต้นทุน

จากงานวิจัยของ Ory *et al.*, (2002) ได้เลี้ยงเชื้อ *Acetobacter aceti* ที่เลี้ยงในอาหารที่มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ 70-80 กรัมต่อลิตร(ร้อยละ 7-8 น้ำหนักต่อปริมาตร) และความเข้มข้นของกรดอะซิติกที่ 2.5-5 กรัมต่อลิตร(ร้อยละ 0.25-0.5 น้ำหนักต่อปริมาตร) โดยที่ให้ความเข้มข้นของออกซิเจนที่ 2 มิลลิกรัมต่อลิตร พบว่าเชื้อ *A. aceti* สามารถผลิตกรดได้ถึง80 กรัมต่อลิตร(ร้อยละ 8 น้ำหนักต่อปริมาตร) และเมื่อให้อัตราการให้อากาศในระหว่างการเลี้ยงพบว่าเมื่อให้อัตราการให้อากาศมากเกินไปนั้น มีผลต่อการผลิตกรดอะซิติกลดลง เนื่องจากกิจกรรมของเซลล์ลดลง

จากรายงานของ Tesfaye *et al.*, (2002) พบว่าความเข้มข้นของออกซิเจนที่ระหว่าง 1 ถึง 3 ppm มีผลทำให้อัตราการเจริญของเชื้อแบคทีเรียที่ผลิตกรดอะซิติกเจริญได้มากที่สุด และที่ความเข้มข้นของออกซิเจนที่ 8 ppm มีผลทำให้อัตราการผลิตกรดลดลงถึง ร้อยละ 10

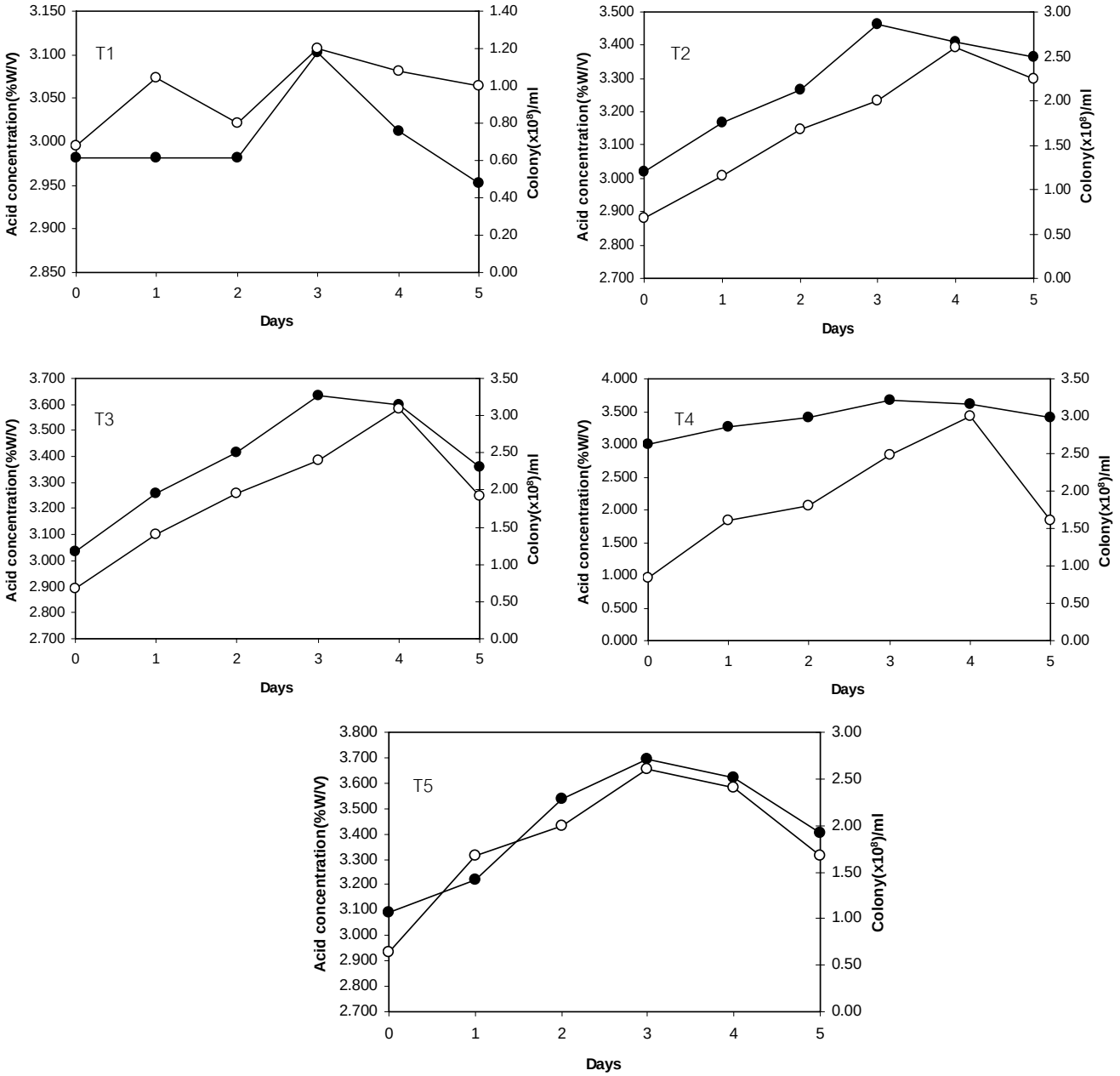

รูปที่ 10 ผลการผลิตกรดที่เพิ่มขึ้น และปริมาณเซลล์ *A. tropicalis* เมื่อให้อากาศที่ความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจนในสาโทกลั่นแตกต่างกัน ; T1= ชุดควบคุม T2=0.4 มิลลิกรัมต่อลิตร T3=1.60 มิลลิกรัมต่อลิตร T4=3.85 มิลลิกรัมต่อลิตร และ T5=7.70 มิลลิกรัมต่อลิตร

- • ปริมาณการผลิตกรด
- ° ปริมาณเซลล์ที่เจริญระหว่างการเลี้ยง

สรุปผลการทดลอง

การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรดอะซิติกจากแหล่งที่ต่างๆ เพื่อคัดเลือกเชื้อที่มีประสิทธิภาพในการผลิตกรดได้สูงที่สุด มาใช้ในการศึกษาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตน้ำส้มสายชู จากผลการทดลองสรุปได้ดังนี้

1. การคัดแยกเชื้อที่ผลิตกรดจากแหล่งต่างๆ พบว่าเชื้อที่ได้จากผลไม้คือ ส้ม (Orange: OR) มีปริมาณการผลิตกรดน้ำส้มสายชูมากที่สุดเมื่อเทียบกับเชื้อที่ได้จากแหล่งอื่น และเมื่อทำการทดสอบโดยเชื้อที่ได้จาก ส้ม(Orange:OR) เลี้ยงในอาหารที่เติมแคลเซียมคาร์บอเนต พบว่าเชื้อที่คัดแยกได้จากส้มส่วนใหญ่สามารถผลิตกรดทำปฏิกิริยากับแคลเซียมคาร์บอนเนตจนเกิดวงใส

2. เมื่อทำการจัดจำแนกเชื้อที่คัดแยกได้โดยวิธีการตรวจสอบทางสัณฐานวิทยา พบว่ามีลักษณะโคโลนีสีครีมใส ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนี 1 มิลลิเมตร และเมื่อทำการศึกษาโดยการส่องดูใต้กล้องจุลทรรศน์ พบว่า เชื้อมีรูปร่าง กลม แกรมลบ และเมื่อทำการจัดจำแนกเชื้อโดยวิธีการทางดีเอ็นเอวิเคราะห์ พบว่าเป็นเชื้อ *Acetobacter tropicalis*

3. จากการศึกษาคุณสมบัติของเชื้อ โดยการศึกษาสภาวะการทนแอลกอฮอล์ พบว่าเชื้อ *A. tropicalis* นี้สามารถทนแอลกอฮอล์เข้มข้นร้อยละ 14 และสามารถเจริญได้ดีที่แอลกอฮอล์ร้อยละ 5 และสภาวะการทนกรดได้ที่ร้อยละ 15 เจริญได้ดีที่กรดร้อยละ 1

4. จากการศึกษาหาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตกรด ของเชื้อ *A. tropicalis* ในสาโทพบว่าความเข้มข้นของแอลกอฮอล์และกรดอะซิติกที่เหมาะสมคือร้อยละ 8 และร้อยละ 3 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรเมื่อทำการเลี้ยงแบบเขย่าที่ความเร็วรอบ 140 รอบต่อนาทีที่อุณหภูมิห้องสามารถผลิตกรดได้ดีที่สุดคือร้อยละ 2.71 โดยน้ำหนักต่อปริมาตรและปริมาณเซลล์อยู่ที่ 4.90×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร

5. จากการศึกษาหาสภาวะที่เหมาะสมต่อการผลิตกรด โดยการศึกษาจาก ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์และความเข้มข้นของกรดที่เหมาะสม โดยให้อากาศที่ความเข้มข้นของปริมาณออกซิเจน 0.4 กรัมต่อลิตร พบว่าความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่เหมาะสมของเชื้อ *A. tropicalis* ในการหมักในสาโทกลั่นอยู่ที่ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่ร้อยละ 3 จะสามารถผลิตกรดได้ดีที่สุด คือ ร้อยละ 2.44 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และปริมาณเซลล์อยู่ที่ 2.42×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร และความเข้มข้นของกรดที่ ร้อยละ 3 เชื้อ *A. tropicalis* จะสามารถผลิตกรดได้ดีที่สุด คือ ร้อยละ 0.24 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร และปริมาณเซลล์อยู่ที่ 2.40×10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร และเมื่อทำการศึกษาความอัตราการให้อากาศในการเลี้ยงที่เหมาะสมที่ปริมาณความเข้มข้นของออกซิเจนต่างๆ พบว่าปริมาณความเข้มข้นของออกซิเจนที่ 0.4, 1.60,

3.85 และ 7.70 มิลลิกรัมต่อลิตร พบว่าที่ปริมาณความเข้มข้นของออกซิเจนที่ 7.70 มิลลิกรัมต่อลิตรเชื้อมีความสามารถในการผลิตกรดได้สูงที่สุด ที่ร้อยละ 3.69 โดยน้ำหนักต่อปริมาณปริมาณเซลล์ที่ 2.60 x10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร แต่เมื่อเทียบกับที่ปริมาณการให้ออกซิเจน 1.60 และ 3.85 พบว่าให้ปริมาณกรดไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้นเมื่อนำไปประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมควรเลือกใช้อัตราการให้อากาศที่มีปริมาณความเข้มข้นของออกซิเจนที่ 3.85 มิลลิกรัมต่อลิตร สามารถผลิตกรดได้ร้อยละ 3.67 โดยน้ำหนักต่อปริมาตร ปริมาณเซลล์ที่ 2.48 x 10^8 โคโลนีต่อมิลลิลิตร เนื่องจากจะช่วยลดต้นทุนในการผลิต

เอกสารอ้างอิง

ฉกามาศ วงศ์ข้าหลวง. สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2550.**ประโยชน์ของน้ำส้มสายชู**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://www1.fda.moph.go.th/consumer/csmb/csmb2545.nsf/c5fea1b96750d7b880256849004e9ab4/ccc25aff22a1a622c7256cbb00229962?OpenDocument . (วันที่ค้นหาข้อมูล: 27 พฤศจิกายน 2550)

ประเภทของน้ำส้มสายชู. 2550. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://www.rdi.ku.ac.th/kasetfair49/Technology/t 45 1/t 45 1.htm. (วันที่ค้นหาข้อมูล: 27 พฤศจิกายน 2550).

วราวุฒิ ครูส่ง.2538.**จุลชีววิทยาในกระบวนการแปรรูปอาหาร**.โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, กรุงเทพมหานคร. หน้า 147-150.

ศุภยางค์ วรวุฒิคุณชัย. 2547 การพิสูจน์ลักษณะของแบคทีเรียกรัมบวกและกรัมลบ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.หน้า 57-58.

สุมณฑา วัฒนสินธ์. 2545. **จุลชีววิทยาทางอาหาร**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. หน้า 278-283.

สมใจ วิชัยดิษฐ์. 2540 วิทยาศาสตร์สำหรับประชาชน. วารสารวิทยาศาสตร์. หน้า 381-383

Arnold, S., Becker, T., Delgado, A., Emde, F., and Enenkel, A. 2002. Optimizing high strength acetic acid bioprocess by cognitive methods in an unsteady state cultivation. **Journal of Biotechnology**. 97: 133-145.

Fregapane, G., H, Rubio-Fernandez., and M.D, Salvador. 2003. Continuous production of wine vinegar in bubble column reactor of up to 60-litre capacity. **European Food Research Technology**. 216: 63-67

Horiuchi, J.i., T, Kanno., and M, Kibayashi. 1999. New vinegar production from onions. **Journal of Bioscience and Bioengineering**. 88: 107-109.

Gomez, J. M., Romero, L. E., Caro, I., & Cantero, D. (1994). Cinetica de crecimiento de *Acetobacter aceti* sobre sustrato alcoholico. ***Informacion Tecnologica,*** 5(6),55 -63.

Lipp, M., B.S, Radovic., and E, Anklam. 1998. Characterization of vinegar by pyrolysis-mass spectrometry. **Food Control**. 9: 349-355.

Nanba, a., Kimura, K., and Nagai, S. 1985. Vinegar production by *Acetobacter rancevs* cells fixed on a hollow fiber module. **Journal Fermentation Technology**. 63: 175-184.

Ndoye, B., S, Lebecque ., J, Destain ., A. T, Guiro and P, Thonart . 2007. A new pilot plant scale acetifier designed for vinegar production in Sub-Saharan Africa. **Procees Biochemistry**. 42:1561-1565.

----------., R, Dubois Dauphin., L,Tounkara., A. T, Guiro., C, Kere ., B, Diawara and P, Thonart. 2006. Thermoresistant properties of acetic acids bacteria isolated from tropical products of Sub-Saharan Africa and destined to industrial vinegar. **Enzyme and Microbial Technology**. 39: 916-923.

Ory, I.D., L.E, Romero., and D, Cantero. 2002. Optimum starting-up protocol of a pilot plant scale acetifier for vinegar production. **Journal of Food Engineering**. 52: 31-37.

----------. 2004. Optimization of immobilization conditions for vinegar production. Siran, wood chips and polyurethane foam as carriers for *Acetobacter aceti.* **Process Biochemistry**. 39: 547-555.

----------. Operation in semi-continuous with a closed pilot plant scale acetifier for vinegar production. **Journal of Food Engineering**. 63: 39-45.

Sokollek, S.J., C, Hertel., and W.P, Hammes. 1998. Cultivation and preservation of vinegar bacteria. **Journal of Biotechnology**. 60: 195-206.

Solieri, L., and P, Giudici. 2007. Yeasts associated to traditional balsamic vinegar: Ecological and technological features. **International Journal of Food Microbiology**. xx: xxx-xxx.

Tesfaye, w., M, L, Moraes., M.C, Garcia Parrilla., and A.M, Troncoso. 2002. vinegar: technology, authenticity and quality evaluation. **Food Science and Technology**. 13: 12-21.

Ye, X.J., S, Morimura., L.s, Han., T, Shigematsu., and K, Kida. 2004. In vitro evaluation of physiological activity of vinegar produced from barley-, sweet potato-, and rice-shochu post-distillation slurry. **Bioscience. Biotechnology. Biochemistry**. 68: 551-556.

กิตติกรรมประกาศ

ในการวิจัยเรื่องการผลิตน้ำส้มสายชูจากสาโทนี้ สำเร็จไปได้ด้วยดีผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตรที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ปีงบประมาณ 2550 ขอขอบคุณภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่อำนวยความสะดวกด้านสถานที่ในการทำวิจัย และขอขอบคุณนายอุเทน หอประหลาด ที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการผลิตสาโท

จุฑามาศ มณีวงศ์